

CONSILIUL COMUNAL LARGA
Primăria com. Larga, r. Briceni

Aprobat prin
Decizia Consiliului comunal Larga
Nr.1/1 din 28 ianuarie 2021

Strategia de Dezvoltare Comunitară **a comunei Larga** **pentru anii 2021-2026**

com. Larga, 2021

Realizarea acestui document a fost posibilă datorită suportului generos din partea poporului American prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea Grupului de Lucru pentru Planificare Strategică creat prin Dispoziția primarului nr. 50-N din 12 octombrie 2020 și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

La elaborarea documentului s-au luat în vedere abordările și recomandările experților Programului Comunitatea Mea și ai proiectului PNUD/Migrație și Dezvoltare Locală.

Cuprins

Lista de figuri	Ошибка! Закладка не определена.
Lista de tabele.....	4
1. Introducere și rezumat executiv	5
1.1. Fișa de rezumat PSM	5
1.2. Contextul național și regional.....	6
1.3. Grupul de lucru pentru planificare strategică	6
1.4. Aprobarea consiliului local.....	7
2. Introducere în planificarea strategică	8
2.1. Dezvoltarea metodologiei de pregătire a planului strategic	8
2.2. Cadrul juridic și instituțional privind dezvoltarea comunitară	8
2.3. Informații generale despre comunitate	9
3. Profilul și analiza comunității.....	10
3.1. Caracteristici geografice și de mediu	10
3.1.1. Caracteristici fizico-geografice	10
3.1.2. Planificare spațială	143
3.1.3. Resurse naturale.....	143
3.1.4. Factorii de poluare a mediului.....	144
3.2. Demografie	165
3.2.1. Potențialul uman	165
3.2.2. Forța de Muncă.....	176
3.2.3. Profil migraționist.....	16
3.3. Servicii Sociale	17
3.3.1. Caracteristicile grupurilor vulnerabile	17
3.3.2. Servicii Sociale.....	19
3.4. Economia	25
3.4.1. Structura de afaceri a economiei locale și a domeniului de afaceri.....	25
3.4.2. Sectorul Agriculturii	25
3.4.3. Industria	26
3.4.4. Comerțul și serviciile	26
3.5. Infrastructura	27
3.5.1. Fondul locativ.....	27
3.5.2. Infrastructura Utilităților Publice	27
3.6. Buna guvernare și management.....	28
3.6.1. Gestionarea administrativă	28
3.6.2. Bugetul Local	31
3.6.3. Gestionarea bunurilor imobile	32
3.6.4. Societatea civilă	33
3.7. Analiza SWOT	32
4. Strategia de Dezvoltare Comunitară.....	33
4.1. Viziunea comunității.....	33
4.2. Cadrul și direcțiile strategice.....	33
4.3. Planul de Acțiuni.....	34
4.4. Planul și cadrul de monitorizare și evaluare	45
4.4.1. Etape de implementare.....	45
4.4.2. Monitorizarea strategiei.....	45

Lista de tabele

- Tabel 1. Componenta grupului pentru planificare strategică
- Tabel 2. Indicatori socio-economici com. Larga, 2021
- Tabel 3. Dinamica populației după ani
- Tabel 4. Evoluția natalității în ultimii ani
- Tabel 5. Dinamica structurii populației după domenii de activitate, 2016/2020
- Tabel 6. Indicatori privind migrația populației în localitate, 2014-2020
- Tabel 7. Populația săracă, 2020
- Tabel 8. Persoane cu dizabilități, 2020
- Tabel 9. Minorități etnice, 2020
- Tabel 10. Persoane în etate, 2020
- Tabel 11. Instituțiile de învățământ
- Tabel 12. Beneficii și servicii de asistență socială, 2020
- Tabel 13. Mărimea compensațiilor nominative, 2020
- Tabel 14. Repartizarea agenților economici după forma organizatorico-juridică
- Tabel 15. Agenți economici din sectorul agricol
- Tabel 16. Întreprinderi industriale
- Tabel 17. Agenți economici în domeniul servicii
- Tabel 18. Drumuri locale
- Tabel 19. Structura APL, 2020
- Tabel 20. Atribuțiile funcționarilor publici
- Tabel 21. Participarea în cadrul proiectelor de dezvoltare
- Tabel 22. Evoluția veniturilor totale a bugetului local, 2017-2020, mii lei
- Tabel 23. Evoluția structurii cheltuielilor bugetului local, 2017-2020, mii lei
- Tabel 24. Structura intravilanului localității
- Tabel 25. Tranzacții funciare 2015-2019

Lista de figuri

- Figura 1. Dinamica populației
- Figura 2. Etnii locale
- Figura 3. Utilități publice locale

1. Introducere și rezumat executiv

1.1. Fișa de rezumat PSM

Acest document reprezintă Strategia de Dezvoltare Comunitară (în continuare SDC) a comunei Larga pentru perioada anilor 2021 - 2026. Strategia a fost elaborată cu suportul Grupului de Lucru pentru Planificare Strategică (în continuare GLPS) constituit prin Dispoziția primarului com. Larga nr. 50-N din 12 octombrie 2020, cu asistența tehnică și metodologică din partea consultanților Institutului de Dezvoltare Urbană, în cadrul Programului Comunitatea Mea implementat de IREX și finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea GLPS și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

Strategia a urmărit elaborarea viziunii, obiectivelor strategice și planului de acțiuni pentru perioada 2021-2026, precum și dezvoltarea unui portofoliu de proiecte ca parte componentă a strategiei. Strategia pune în valoare punctele forte ale satului și se bazează pe potențialul socio-uman, dezvoltarea economiei locale, a serviciilor publice, a instituțiilor infrastructurii sociale și de afaceri precum și pe capacitatea autorităților publice locale și structurilor societății civile privind asumarea responsabilității pentru procesul de dezvoltare locală.

Principiile care stau la baza elaborării documentului sunt: (i) promovarea unei guvernări locale eficiente și responsabile; (ii) promovarea unui proces decizional participativ și (iii) promovarea principiilor dezvoltării durabile la nivel local.

Principalele obiective urmărite de SDC a com. Larga sunt: (i) determinarea viziunii și direcțiilor strategice de dezvoltare, dinamica și profunzimea dezvoltării propuse; (ii) eficientizarea activității autorităților publice locale în gestionarea localității; (iii) utilizarea eficientă a resurselor financiare; (iv) promovarea localității (aspecte unice, irepetabile, competitive); și (v) atragerea surselor externe de finanțare (buget de stat, investiții străine, donații, granturi) pentru a implementa proiectele investiționale planificate.

Beneficiarii Strategiei sunt locuitorii comunei Larga, autoritățile administrației publice locale, structurile societății civile, instituțiile educaționale și sociale, sectorul privat, tinerii, precum și toate persoanele interesate în dezvoltarea locală durabilă.

SDC a com. Larga pentru anii 2021 – 2026 este structurată pe cinci compartimente și include: (I) profilul comunității (inclusiv analiza SWOT); (II) cadrul general al strategiei (viziunea, misiunea, valorile și direcțiile de dezvoltare); (III) etapele de implementare și monitorizarea implementării strategiei; (IV) planul de acțiuni; (V) portofoliul de proiecte prioritare.

Planul de acțiuni pentru anii 2021 – 2026 cuprinde totalitatea acțiunilor/măsurilor orientate spre atingerea obiectivelor strategice, cu indicarea: costului estimativ, perioada de implementare, responsabili pentru realizarea acțiunilor, potențiali donatori, precum și indicatorii de monitorizare a rezultatelor așteptate după implementarea fiecărei acțiuni/măsurii.

1.2. Contextul național și regional

Strategia reprezintă un document complex, care are la bază următoarele documente de programare:

- Locală /Planul strategic de dezvoltare socio-economică a raionului Briceni (2014-2020/;
- Regională /Strategia de Dezvoltare Regională Nord 2016-2020; Planul Operațional Regional 2017-2020; Programele Regionale Sectoriale/; și
- Națională /Strategia națională de dezvoltare "Moldova 2030"; Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală 2014-2020; Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030/.

1.3. Grupul de lucru pentru planificare strategică

Prezentul document reprezintă Strategia de Dezvoltare Comunitară (SDC) a comunei Larga pentru anii 2021-2026, elaborată într-un mod participativ, conform Manualului de utilizare a APSL elaborat de programul USAID / Comunitatea Mea (CM) Moldova.

Strategia de Dezvoltare Comunitară reprezintă un document de politică publică, care va ghida acțiunile Administrației Publice Locale în următorii 5 ani, în vederea asigurării unui proces continuu și coerent de dezvoltare a localității.

Pentru elaborarea strategiei a fost creat un grup de lucru, iar componența grupului a fost aprobată prin Dispoziția primarului com. Larga nr. 50-N din 12 octombrie 2020, după cum urmează:

Tabelul 4. Componența grupului pentru planificare strategică

#	Numele, prenumele	Locul de muncă	Funcția
1.	Bajurean Vasile		
2.	Bejenari Alexandru		
3.	Bejenari Elena		
4.	Bejenari Valentina		
5.	Bulgari Valentin		
6.	Burdujan Valerian		
7.	Bușinschi Aliona		
8.	Bușinschi Elena		
9.	Butelschi Olga		
10.	Butelschi Iurii		
11.	Cimpoieș Serghei		
12.	Cîrpac Nina		
13.	Creciun Anatolie		
14.	Crivonoșca Rodica		
15.	Cutcovschi Alexandru		
16.	Gheorghiță Valeriu		
17.	Gheorghiță Violeta		
18.	Gheorghiță Violin		
19.	Guțan Alla		
20.	Iachimov Vasile		
21.	Josan Alexandra		
22.	Larschi Angela		

#	Numele, prenumele	Locul de muncă	Funcția
23.	Radomschii Olesea		
24.	Știrbatfi Daniela		
25.	Știrbu Elena		

Sursa: Dispoziția primarului nr. 50-N din 12 octombrie 2020

1.4. Aprobarea consiliului local

Strategia a fost aprobată prin Decizia Consiliului comunal Larga nr. 1/1 din 28 ianuarie 2021.

2. Introducere în planificarea strategică

2.1. Dezvoltarea metodologiei de pregătire a planului strategic

Acest document a fost elaborat cu scopul de a impulsiona procesul de dezvoltare socio-economică a localității, de a stabili niște repere clare pentru conjugarea efortului comun al membrilor comunității direcționat spre îmbunătățirea calității vieții cetățenilor.

Metodologia de lucru a respectat logica elaborării unei strategii:

- 1) **Diagnosticul teritoriului**, bazat pe datele existente și realizat cu implicarea părților interesate (administrația publică, mediul de afaceri, societatea civilă) și a responsabililor pe domenii. Această analiză, ce conține o dimensiune tematică, dar și una integrată, a servit drept material de lucru în cadrul grupurilor de lucru.
- 2) **Analiza SWOT** - instrument de analiză a potențialului de dezvoltare a satului, evidențiază punctele tari și slabe, oportunitățile și amenințările rezultate din diagnosticul teritoriului pe baza unui proces participativ al părților interesate (grupuri de lucru sectoriale, interviuri, workshop-uri, focus grup-uri, dezbateri cu cetățenii).
- 3) Strategia conține **viziunea, obiectivele generale și specifice** de dezvoltare și principalele direcții strategice de dezvoltare ale satului. Acestea sunt măsurabile în termeni de timp, relevanță și rezultate concrete.
- 4) **Planul de acțiuni 2020 – 2025** conține acțiunile concrete de întreprins pe termen scurt și mediu pentru atingerea obiectivelor specifice de dezvoltare stabilite în Strategie.

În același context, metodologia de elaborare a asigurat caracterul participativ și transparent al acestui document prin organizarea de interviuri, chestionare, workshop-uri, focus grup-uri, training-uri, grupuri de lucru sectoriale, consultări și audieri publice în fazele esențiale de elaborare, pentru exprimarea nevoilor și aspirațiilor tuturor categoriilor sociale. Au fost respectate principiile egalității și echității de gen, incluziunii și reprezentativității tuturor grupurilor din cadrul comunității (pe criterii de vârstă, sex, etnie, apartenență religioasă, categorii vulnerabile, etc.).

În baza planului de acțiuni, vor fi elaborate planuri anuale de activitate la nivelul Consiliului comunal Larga.

2.2. Cadrul juridic și instituțional privind dezvoltarea comunitară

Strategia de Dezvoltare Comunitară a comunei Larga pentru anii 2021 – 2026 reprezintă un document de planificare strategică integrată la nivel local, un mijloc esențial pentru factorii de decizie, pentru părțile interesate și, nu în ultimul rând, pentru cetățeni, unde sunt identificate cele mai bune soluții pentru creșterea calității vieții prin asigurarea unui mediu sănătos pentru o dezvoltare durabilă pe termen mediu și lung în comunitate.

Strategia a fost elaborată cu suportul Grupului de Lucru pentru Planificare Strategică (în continuare GLPS) constituit prin Dispoziția primarului com. Larga nr. 50-N din 12.10.2020, cu asistența tehnică și metodologică din partea consultanților Institutului de Dezvoltare Urbană, în cadrul Programului Comunitatea Mea implementat de IREX și finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea GLPS și nu reflectă în mod necesar viziunea USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

2.3. Informații generale despre comunitate

La 01.01.2021, în comuna Larga au fost înregistrați următorii indicatori socio-economici:

Tabelul 5. Indicatori socio-economici com. Larga, 2021

	Indicatori socio-economici	2021
1	Total populație, inclusiv	4484
1.1.	• Copii de vârstă (0-6 ani)	118
1.3	• Copii de vârstă școlară (7-17)	390
1.4	• Populație activă (18-56/61)	2898
1.5	• Persoane în etate (pensionari)	496
1.6	• Populație plecată (migranți)	582
2.	Număr de agenți economici (inclusiv GȚ)	48
2.1	Număr de agenți economici (fără GȚ)	42
3	Număr de salariați, inclusiv	1768
3.1	• În sfera bugetară	161
3.2	• În economia reală	1607
4	Salariul mediu (estimativ)	3568 lei
5	Bugetul total executat (venituri) anul 2019	11706,9 mii lei
5.1	• Venituri proprii, anul 2019	3604464 lei
6	Număr total de gospodării	2192
6.1	Număr gospodării conectate la apeduct	1200
6.2	Număr gospodării conectate la canalizare	0
6.3	Număr gospodării cu contract de evacuare centralizată a deșeurilor	200
6.4	Număr gospodării conectate la rețeaua de gaz	302
7	Lungimea drumurilor locale (total km.)	129
7.1	Drumuri locale cu acoperire rigidă (asfalt și "variantă albă")	75
7.2	Străzi cu iluminat nocturn	16,8 km

3. Profilul și analiza comunității

3.1. Caracteristici geografice și de mediu

3.1.1. Caracteristici fizico-geografice

Poziționarea geografică | Comuna Larga, raionul Briceni este o unitate administrativ-teritorială rurală de mărime medie. Larga este așezată în partea de nord a raionului Briceni, la 32 km de orașul Hotin (Ucraina), 18 km de orașul Briceni, 12 km de Lipcani și 12 km de centrul raional Chelmenți (Ucraina). Distanța directă până la mun. Bălți este de 112 km și 256 km până la mun. Chișinău. În zonă există o stație de cale ferată numită de localnici „La Haltă”. În apropierea comunei este amplasat punctul de trecere a frontierei moldo-ucraineană Larga–Chelmenți (Ucraina), iar la o distanță de 18,2 km – punctul de trecere a frontierei moldo-române Lipcani-Rădăuți-Prut.

Comuna Larga se învecinează cu următoarele localități: la vest - cu Medveja, la o distanță de 3 km, la sud-est - Cotuieni, la o distanță de 4 km, la sud-vest cu Coteala la o distanță de 3,5 km, la est - Braila, nord-est - Nelipăuți și la nord cu Varticauți.

Satul e așezat pe o terasă din lunca aferentă a râului Larga care are configurații de relief variat de la șes până la arhipelag pitoresc de stânci morene unicele de unde își trag originea și cele două râuri principale ale satului, „Larga” și „Josu”. În administrarea com. Larga este inclus și s. Pavlovca, o localitate cu o populație de 19 locuitori situată la 4 km de s. Larga, evidențiată prin ineditul conac boieresc al lui Pavel Krupenski, guvernatorul Hotinului, înprejmuit de monumentul peisajistic natural „Parcul Pavlovca”.

Amplasarea comunei Larga la punctul de trecere a frontierei cu Ucraina și în apropiata vecinătate de orașele Lipcani și Briceni favorizează accesul spre piața de desfacere regională și internațională, și într-o anumită măsură asigură populația cu locuri de muncă. Amplasarea avantajoasă ar putea contribui semnificativ la dezvoltarea economică a localității.

Istoric | Așezări umane pe teritoriul comunei au existat cu mult timp înainte de atestarea oficială a localității. Rezultatul investigațiilor arheologice confirmă existența în arealul comunei Larga, așezări din epoca fierului timpuriu, așezări monoculturale de tipul Tripole-Cucuteni (mileniul IV î.e.n.). În jurul satului se înalță 20 de tumuluri, înmormântări vechi din secolul III î.e.n. Primele documente originale cu privire la comuna Larga sunt datate cu anul 1429 și semnate de domnitorul Țării Moldovei Alexandru cel Bun care se consideră fondatorul acestei localități. Denumirea Larga se trage de la izvorul Larga care alimentează râul cu același nume, ce curge prin centrul satului și pe malul căruia a fost transferată vatra satului în sec. XIX.

Probabil, prima mențiune documentară a satului Larga este în documentul de danie din partea domnitorului Țării Moldovei Alexandru cel Bun întărit lui Dan Uncleată din 19 iunie 1429. Din traducerea acestui document aflăm : “Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru Voievod, domn al Țării Moldovei . Facem cunoștință, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că această adevărată slugă și boier al nostru credincios, pan Dan Uncleată, ne-a slujit cu dreaptă și credincioasă slujbă. De aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lui vislujenie și i-am dat în țara noastră, în Moldova, șase sate anume: jumătate din satul Verejani , pe Prut , unde era casa lui și Ciulinești și unde a fost Oanța , și peste Prut , Demianăuți și Zubreuți, și satul la Nistru la obârșia Medvediei, unde este vătăman Stepan cu pricuturile sale. Și încă i-am dat trei locuri din pustie , unde este Iurie, un loc la

Fântînă, sub prisaca lui, și două locuri la drumurile celor Două Fântîni. Documentul e semnat la Suceava, în anul 6937 (1429), 19 iunie.

Denumirea Țicotenii apare la 1664 septembrie 20 în zăpiselele lui Darie, fost pîrcălab de Hotin și al fraților săi, prin care avînd satul Țicotenii pe Prut lui Prodan Drăgușescu. La 1698, septembrie, Dumitrașcu Drăgușescu, fost comis, urmaș de-al lui Prodan, vinde acest sat lui Lupu Bogdan. În anul 1739 pentru prima oară este utilizată noțiunea "Larga", alături de Țicotenii.

Satul Larga în timpul războiului ruso-austro-turc.

În urma nereușitei campanii de pe Prut din 1711 a lui Dimitre Cantemir în alianță cu Petru cel Mare, ținutul Hotin este transformat în raia turcească (1713). Sub turcii cetatea Hotinului fusese refăcută de inginerii francezi și pusă în stare de apărare. Cu acest prilej turcii au luat întreg ținutul Hotinului cu satele și târgurile sale, inclusiv și Larga.

După aceste evenimente atât Moldova cât și țara Românească au fost transformate în principalul teren de înfruntare între marile puteri: Rusia, Turcia și Austria. Unul dintre primele războaie care a atins și ținutul Hotinului a fost războiul ruso-austro-turc din 1735-1739. Țarismul rus avea drept scop să lichideze urmările campaniei de la Prut și să capete ieșire la Marea Neagră.

Războiul din 1768-1774 n-a soluționat pentru Rusia toate planurile ei coloniale, de aceea în 1787 se începe un nou război ruso-austro-turc care se încheie în ianuarie 1792 prin pacea de la Iași. Expansiunea rusească continuă și după aceasta, căci după ultimul război al rușilor cu turcii din 1806-1812, după ce românii au întreținut armatele rusești 6 ani de război cu enorme sacrificii, la terminarea acestui război în 1812, țarul Alexandru I, răpește pentru prima dată provincia dintre Prut și Nistru (Basarabia) ca urmare a țargului făcut cu turcii la Hanul lui Manuk din București, la 16 mai 1812, ocupând și ținutul Hotinului cu toate satele, inclusiv și Larga. Trei ani mai târziu, în procesul moștenitorilor lui Matei Contacuzino e numită și moșia satului Larga, pe care o pretind feciorii acestuia Alexandru și Gheorghe, însă rămâne să fie stăpînită de Sandulache Feodosiu și în 1812, unde un document din același an numește moșia Țicotenii cu numele ei adevărat "moșia Țipotenii, ce are satul Larga pe dînsa".

Larga în primii ani după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus.

În primii ani după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, lărgenii se confruntau cu realitatea dură reflectată de regimul de ocupație rus. Cu toate că în 1818 Basarabiei i-au fost consfințite păstrarea tuturor privilegiilor, tradițiilor, obiceiurilor și drepturilor de care se bucurase până la 1812, totuși mulți dintre lărgeni erau schingiuiți în bătăi de către vechilul moșiei Larga – un rus de origine, ofițer în rezervă, prezent în sat de câțiva ani, care se purta cu lărgenii ca un adevărat stăpîn de robi.

La 28 februarie 1825, patru dosare de urmărire penală în legătură cu diferite acțiuni nelegitime întreprinse de către sublocotenentul în rezervă Bogatîriov sunt expediate Consiliului Suprem al Basarabiei, care exercita și funcția supremă judecătorească. Bogatîreov la momentul dat se prezenta ca împuternicit al consilierului de stat Sandu Feodosiu, pe moșia acestuia la Larga. Ceva mai târziu vom întâlni chiar și revolte țărănești

În acest sat, care sunt greu de înăbușit. În aceasta perioadă au crescut enorm impozitele directe și indirecte, și s-au majorat prețurile la mărfurile de larg consum.

Frontul ruso-austriac la sfârșitul anului 1917 trecea prin Bucovina și Galiția, iar în Larga era cazat un escadron de cavalerie al armatei ruse. Prezența acestor ostași aici au avut o influență negativă pentru lărgeni. Anume ei erau primii care au adus la cunoștință lărgenilor despre evenimentele politice din Imperiul Rus, de la Petrograd și anume despre puciul bolșevic de la 7 noiembrie 1917.

Un locuitor din Larga, adept al doctrinei bolșevice a fost Filimon Dranca, născut în 1898. După răscoala de la Hotin, la care au participat și câțiva lărgeni, unitățile militare românești au început să se retragă din județ. În retragere spre Prut unele unități militare românești au trecut prin satul Larga. Atunci Filimon Dranca a hotărât să se manifeste în spiritul bolșevismului. În fruntea unui grup de țărani el a organizat o deschidere de foc asupra unei companii românești. După puțin timp acest grup este căutat, în fugă spre Medveja Filimon Dranca este prins, iar în anul 1919 este executat în fața sătenilor.

Satul Larga în perioada interbelică.

Organizarea socială și administrativă a satului Larga în perioada interbelică a fost determinată de anumite legi obligatorii pe teritoriul întregii țări. Ca și în celelalte regiuni ale României autoritățile comunale erau formate din: primar, notar, șef de post, perceptor etc., toți colaborând pentru susținerea vieții sociale din sat.

Conform decretului regal din 1925 privind organizarea administrativă a țării, Larga se prezintă ca reședință de comună, care a avut în subordonarea sa în acești ani mai multe sate vecine deoarece făcea parte din plasa Chelmenți județul Hotin.

În anul 1923 satul număra circa 616 gospodarii, cu o populație de 4885 oameni.

Contribuția lărgenilor în perioada 1944-1945. La 31 martie 1944 în sat au intrat unitățile regulate ale Armatei Sovietice. Urma ca tinerii din Larga să fie înrolați în Armata Roșie. Prima chemare venise în mai 1944. Pe front lărgenii au nimerit în ianuarie 1945. Au fost mobilizați 555 de tineri dintre care 131 nu s-au mai întors la vatră. Andrei Borodache a fost printre primii ostași sovietici care intrând în capitala Germaniei, a capturat drapelul unui regiment german. Este numai unul din multiplele exemple de vitejie a lărgenilor care au luptat în primul rând pentru pace și dreptate. Bărbăția și curajul ostașilor se schimbă mai apoi prin instaurarea unui regim de chin și teroare.

Istoria postbelică a satului Larga. Ruperea Basarabiei de la România în anul 1944 și reinstaurarea regimului sovietic, a dus după sine momente de neuitat în istoria postbelică a regiunii, inclusiv și a satului Larga. Perioada de până la 1953 se caracterizează ca o perioadă a unui sistem colonial cu un regim totalitar de conducere. Până astăzi sunt vii amintirile celor prezenți în acele timpuri. Acest capitol se bazează în mare măsură pe relatările veridice ale lărgenilor care au fost martori oculari la dramaticile și tragicele evenimente care au afectat profund satul Larga – deportările, foametea și colectivizarea (1940-1941, 1949, 1951).

Foametea. În Basarabia s-a declanșat o foamete fără precedent în istoria acestui ținut în anii 1946-1947. Mulți ani în șir istoricii sovietici au căutat să demonstreze că foametea din 1946-1947 a fost doar o consecință directă a războiului și a secetii din 1945-1946, refuzând

să admită că, totuși, cauza principală a acestei drame a fost politica fiscală stalinistă. În condițiile când seceta “era la putere”, republica în loc să fie scutită de colectările exagerate de cereale, ea continua să “măture podurile” tuturor țăranilor. În urma acestui furt au murit mii de oameni.

Colectivizarea în satul Larga s-a înlăptuit pe cale forțată, influențată în mare măsură de foametea groaznică și însoțită de deportările în regiuni îndepărtate. “

Pentru ai impune pe țărani să intre în colhozuri regimul sovietic a recurs la metode violente de constrângere: intimidări, bătăi, confiscarea averii și nu în ultimul rând arestări și **deportări**.

Calificativele după care erau deportați locuitorii satului au fost diverse: activiști de partide naționale, comercianți, trădători, eschivare de la plata impozitelor, chiaburi, activitate antisovietică, membri ai sectei “Martorii lui Iehova” etc. 491 băștinași din Larga au fost deportați în regiunile îndepărtate ale Rusiei, iar în locul lor erau aduși străini din alte regiuni a imperiului sovietic. Niciodată oamenii nu vor uita de durerile primite de la sistemul sovietic deoarece vor rămâne vii în sufletul urmașilor prin mărturisirile martorilor oculari.

Dezvoltarea social-economică a satului Larga (anii 1950-1980)

În 1949 în satul Larga s-au format 4 colhozuri: “Suvorov “ - președinte M. Corneev; “Ciapaiev - președinte M. Levandovschii; “Frunze“ - președinte M. Savca; și “Molotov“ - președinte P. Borodachi, în patru sectoare ale satului respectiv: Patresca, Valea, Josu, Susu.

Averea colectivă a acestor colhozuri era: un tractor vechi, 50 de cai, 9 vaci, 17 bovine, 6 porci și 28 de oi. În afară de pământul arabil de 412 ha , colhozurile mai dispuneau de 3 ha de viță -de-vie și 0,5 ha de livezi. Recolta anului 1949 a fost modestă: 10,3 chintale de grâu de toamnă, 10,38 chintale de orz de toamnă, 20,5 chintale de porumb, 7,45 chintale de răsărită ,126 chintale de sfeclă de zahăr și 45 chintale de cartofi de pe un hectar.

Personalități originare din comuna Larga

Serafim Urechean – fost primar general al municipiului Chișinău, deputat în Parlamentul Republicii Moldova;

Valeriu Bulgari – ministru al Republicii Moldova în anii 1994 –1998;

Mihai Cimpoi – academician, critic literar, filozof;

Alexei Rău – poet, bibliolog, directorul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova;

Valeriu Bajureanu – doctor în biologie, director pe știință a Institutului de Genetică din cadrul Academiei de Științe a Moldovei;

Gheorghe Nojac – matematician, doctor în științe;

Ion Dranca – doctor în chimie, cercetător științific, coordonator Laboratorul “Chimia Ecologică” a Institutului de Chimie;

Victor Pavliuc – scriitor, ziarist, redactor–șef la revista de satiră și divertisment „Post - Scriptum”;

Anatolie Dumitraș – compozitor, interpret de muzică ușoară, poet, Maiestru în Artă (1993);

Arsenie Pavliuc – interpret, compozitor, dirijor, profesor, aranjator și autor de piese pentru orchestra de muzică ușoară, fanfară și aranjamente corale;

Alexei Pavalache – jurist, membru al Colegiului avocaților din Republica Moldova, lector universitar.

3.1.2. Planificare spațială

Localitatea nu dispune de un Plan Urbanistic General.

3.1.3. Resurse naturale

Suprafața comunei Larga este de 5365 ha, dintre care: teren arabil – 3600,55 ha, păduri – 64,10 ha, teren pentru construcții – 478,30 ha, pășuni – 527,59 ha, fondul de rezervă – 24,82 ha.

Bazine acvatice | Pe teritoriul comunei Larga curg două râuri Larga și Josu cu o lungime de 11,590 km. Satul dispune de 15 iazuri cu o suprafață totală de 110,75 ha, cu un debit de apă de 28 m³ /oră. Iazurile sunt folosite atât pentru irigare în agricultură cât și pentru creșterea peștelui. Speciile de pești care cresc în iazuri sunt: carp și tolstolob, iar cantitatea anuală de pește extras și realizat este de aproximativ 15 tone.

Pe teritoriul satului Larga există 1276 fântâni de mină și 5 sonde cu apă potabilă care este distribuită prin rețeaua de apeduct către 1200 gospodării. Debitul de apă potabilă este suficient pentru îndeplinirea cerințelor zilnice. În mediu, pe cap de locuitor consumul zilnic este de circa 70 l de apă, iar media pe republică este de circa 100 l.

Bogățiile subterane | Pe teritoriul comunei Larga bogățiile subterane nu sunt depistate.

3.1.4. Factorii de poluare a mediului

Calitatea aerului | În comuna Larga volumul noxelor degajate în atmosferă este redus, reieșind din faptul că pe teritoriul comunei nu există depozite de îngrășăminte și pesticide. Principalele surse de poluare a mediului constituie transportul auto, gunoștile autorizate și neautorizate, gazele eliberate de cazangeriile instituțiilor instructiv-educative, arderea deșeurilor menajere și animale în gospodăriile personale și arderea ilegală a miriștii. Poluarea aerului este ameliorată datorită pădurilor care se extind pe teritoriul comunei pe o suprafață de 64,10 ha.

Calitatea solului | Principalul factor de degradare a solurilor este eroziunea. Activitatea economică a condus la intensificarea proceselor de degradare a terenurilor și învelișului de sol. Reducerea exagerată a aplicării îngrășămintelor conduce la epuizarea conținutului de elemente fertile în soluri și la scăderea productivității terenurilor. Practica agricolă demonstrează că, capacitatea de producție și recoltele cresc prin utilizarea tehnologiilor avansate, mașinilor și uneltelor perfecționate, utilizarea îngrășămintelor și pesticidelor, efectuarea lucrărilor de irigare, desecare, drenare, de prevenire și combatere a eroziunii solului, etc. Nerespectarea acestor cerințe duce la micșorarea volumului de producție agricolă și degradarea solurilor. În localitate sunt proprietari de terenuri agricole care utilizează

tehnologii avansate de producere agricolă, folosind diverse chimicale, pesticide, ceea ce influențează asupra calității solului. De asemenea, un impact semnificativ are arderea miriștilor. Pe teritoriul satului au fost atestate alunecări de teren, care au fost restabilite prin plantarea de arbori și arbuști.

Calitatea apei potabile | Calitatea apei utilizată de beneficiarii apeductului din comuna Larga este extrasă prin sondele arteziene la o adâncime medie de 153 metri și este testată ca apă potabilă. Aproximativ 60% din cetățeni sunt conectați la rețeaua de apeduct și beneficiază de apă potabilă, alte 40% din gospodării utilizează apa din fântânile de mină din gospodărie. Calitatea apei din fântânile de mină este satisfăcătoare. Apa râurilor Larga și Josu dar și a iazurilor comunei este poluată de deșeurile aruncate pe malurile lor. Atât în râuri cât și în lacuri se scurg murdăriile gunoiștilor neautorizate amplasate prin apropiere.

Gestionarea deșeurilor | Problema gestionarea deșeurilor, ca și în majoritatea localităților din republică, este caracteristică și comunei Larga. În comună funcționează serviciul public de colectare a deșeurilor însă numărul gospodăriilor care au contractat acest serviciu este nesemnificativ, doar 200 gospodării, alte 1992 gospodării transportă singuri deșeurile la gunoștile din localitate. Atitudinea iresponsabilă a locuitorilor față de depozitarea gunoiului în locuri interzise (margini de drum, malurile râului și a iazurilor, pe pășuni, în păduri) contribuie la crearea unor focare de infecție cu influență negativă asupra sănătății locuitorilor și cu impact grav asupra mediului înconjurător.

Poluarea și distrugerea fondului forestier și fâșiilor de protecție | Fondul forestier al comunei Larga este reprezentat de păduri care se extind pe o suprafață de 64,10 ha și trei păcuri: Parcul central pe o suprafață de 0,62 ha, Parcul Pavlovca pe o suprafață de 18,3 ha și Parcul lărgenilor pe o suprafață de 0,38 ha.

Fondul forestier și fâșiile de protecție sunt afectate de tăierile ilicite de copaci care au crescut în ultimii ani, pășunatul vitelor și depozitarea ilegală a deșeurilor.

3.2. Demografie

3.2.1. Potențialul uman

Populație | La 1 ianuarie 2020, populația comunei Larga constituia 4484 locuitori, din care populația cu vârstă aptă de muncă reprezenta 2898 cetățeni. Perioada ultimilor 7 ani, se înregistrează o scădere continuă a numărului populației (de la 5060 în anul 2014, la 4484 în 2020), cauzată atât de un spor natural negativ, cât și de migrația externă și internă a populației.

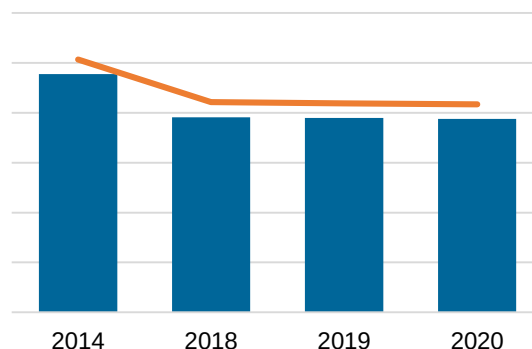

Figura 1. Dinamica populației

Comparativ, cu 01 ianuarie 2014, numărul populației comunei s-a micșorat cu 576 persoane până în anul 2020. Conform datelor statistice sporul natural este negativ, mortalitatea depășește cu mult natalitatea, 56 persoane în 2019, înregistrându-se 22 nașcuți și 78 decese.

Tabelul 6. Dinamica populației după ani

Indicatori	01.01.2014	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	2020/2014
Populația	5060	4641	4562	4484	-576

Sursa: Primăria localității

La începutul anului 2020, în componența populației comunei Larga ponderea cea mai mare o dețin persoanele cu vârstă cuprinsă între 17 – 56/61 ani, care constituie 73%. Acest fapt este favorabil pentru implicarea categoriei date de cetățeni în dezvoltarea locală. Alte 27% a populației satului, sunt copii și tineri cu vârstă cuprinsă sub 17 ani sau peste vârstă aptă de muncă, persoanele în etate.

Comuna Larga se va confrunta în următorii ani cu o sporire a procesului de îmbătrânire a populației, care va determina o modificare demografică în descreștere. Republica Moldova se confruntă la nivel global cu problema îmbătrânirii demografice, în mare parte datorată scăderii natalității care a determinat reducerea absolută și relativă a populației tinere (0-14 ani).

Statistica anilor 2017-2020 denotă faptul că numărul populației este în descreștere iar sporul natural este negativ

Tabelul 4. Evoluția natalității în ultimii ani

Perioad	Total populați	Nașcuți	Decedați	
			Total	inclusiv copii până la 1 an
2017	4723	16	83	-
2018	4641	18	67	-
2019	4562	22	78	-
2020	4484	16	50	-

Sursa: Primăria localității

3.2.2. Forța de Muncă

Aspecte ocupaționale | În perioada analizată predomină populația aptă de muncă, care constituie cca 64% (cca 2898 persoane) din numărul total al locuitorilor, însă doar 1768 dintre persoane sunt active sunt angajați și lucrează pe teritoriul satului, circa 61% din totalul celor apti de muncă.

Tabelul 5. Dinamica structurii populației după domenii de activitate, 2016/2020

Categorii sociale	2016	2020
TOTAL (în limitele satului)	1543	1768
Populație ocupată în economie, inclusiv:		
- în agricultură	1214	1500
- în industrie (inclusiv locuitorii ce merg la muncă în alte localități)	114	62
- servicii și comerț	27	32
Învățământ și educație preșcolară	118	105
Ocrotirea sănătății (inclusiv asistența socială)	36	34
Administrație Publică Locală și servicii comunale	22	22
Transport	12	13
Șomeri înregistrați la OFM	6	3

Sursa: Primăria localității

O analiză mai detaliată a forței de muncă după domeniile de activitate relevă că o mare parte a populației satului este ocupată în agricultură. În această ramură activează circa 85% din populația activă. Sfera învățământului cuprinde 6,7% din persoanele angajate, în sfera comercială – 1,5%, 2% din populație activează în domeniul ocrotirii sănătății, 1,2% în administrația publică locală, iar 3,6% din populație activează în alte domenii.

Populația angajată în câmpul muncii în anul 2020 reprezintă 1768 persoane, circa 85% din totalul populației apte de muncă. Numărul persoanelor angajate înregistrează o tendință crescătoare, comparativ cu anul 2016, când erau antrenați în câmpul muncii 1543 persoane.

3.2.3. Profil migraționist

Profilul migraționist al comunei Larga are o dinamică pozitivă dacă analizăm statistica migrației populației începând cu anul 2014 până în anul 2020. Acest fapt se datorează numărului de agenți economici care activează pe teritoriul comunei și oferă oportunitate cetățenilor de a lucra le ei în comunitate.

Tabelul 6. Indicatori privind migrația populației în localitate, 2014-2020

Perioada	Populația la început de an	
	bărbați	femei
2014	480	370
2015	354	350
2016	560	300
2017	440	270
2018	370	250
2019	380	250
2020	332	250

Sursa: Primăria localității

Dacă e să analizăm băștinașii plecați la muncă în afara localității în funcție de gen, atunci rata bărbaților este 59% iar rata femeilor este de 41%, respectiv numărul bărbaților este cu

18% mai mare decât numărul femeilor. În perioada 2018-2020 rata persoanelor plecate la muncă peste hotare este stabilă și se menține la același nivel.

3.3. Servicii Sociale

3.3.1. Caracteristicile grupurilor vulnerabile

Populația săracă | Categoria populației sărace din com. Larga constituie 15,5% din numărul total al locuitorilor comunei, ponderea cea mare o dețin femeile, urmate de vârstnici și bărbați. Persoanele în etate și persoanele cu dizabilități, au preponderent venituri din gospodăriile agricole individuale, practică o agricultură de subzistentă și participă foarte puțin la schimburile comerciale. Principalele cauze ale sărăciei sunt specifice majorității localităților rurale din republică: veniturile familiei nu corespund cu cheltuielile elementare de întreținere, salariile și pensiile sunt mici.

Tabelul 7. Populația săracă, 2020

Total săraci	Numărul de gospodării	Femei	Bărbați	Copii	Vârstnici	Persoane cu dizabilități	Gospodării conduse de femei
697	-	452	237	12	496	233	33

Sursa: Primăria localității

Persoane cu dizabilități | Numărul de persoane cu grad de invaliditate este considerat a fi mediu și constituie 4,3 % din populație. Majoritatea lor sunt cu dizabilități fizice (98%), femeile o pondere mai mare - 54,5%. Condițiile sanitaro-igienice în care trăiesc grupurile social-vulnerabile sunt nesatisfăcătoare. Indemnizațiile pe care le primesc, media indemnizației pe localitate este de 800 lei lunar, nu acoperă strictul necesar de cheltuieli, iar majoritatea sunt în incapacitate de muncă. De menționat că asistenții sociali sunt receptivi la necesitățile lor și autoritatea locală se implică după posibilitate în soluționarea problemelor lor.

Procesul de incluziune a acestora în societate este în derulare, deoarece vizează schimbarea mentalității cetățenilor care este un proces de durată și care trebuie dezvoltat prin activități constante și consecvente.

Tabelul 8. Persoane cu dizabilități, 2020

	Total	Femei	Bărbați	Copii
Total persoane cu dizabilități	233	127	106	12
Persoanele cu dizabilități fizice	131	67	64	12
Persoanele cu dizabilități mentale	125	61	64	9
Persoanele cu dizabilități fizice grave (care nu supraviețuiești fără ajutorul extern)	6	2	4	3
Persoanele cu dizabilități fizice medii (capabili pentru activități fără ajutorul extern)	32	19	13	0
Persoanele cu dizabilități fizice angajate în câmpul muncii	33	19	14	0
Persoanele cu dizabilități fizice în etate	15	7	8	0

Sursa: Primăria localității

Minorități etnice/lingvistice | Minoritățile etnice din comuna Larga ocupă un procent destul de mic și reprezintă circa 3,5%. 97,5% din locuitorii comunei sunt moldoveni, celelalte etnii sunt ucraineni 1,6%, ruși 0,5%, găgăuzi, bulgari, polonezi.

Tabelul 9. Minorități etnice, 2020

Nationalitate	% locuitori
Moldoveni/Români	97.57
Ucraineni	1.66
Ruși	0.51
Gagauzi	0.04
Bulgari	0.02
Polonezi	0.04
Altele	0.16

Sursa: Primăria localității

Figura 2. Structura etniilor locale

Minorități religioase | Populația comunei Larga este constituită în mare parte din creștini ortodocși, care frecventează biserica creștin-ortodoxă „Sfânta Treime”. Biserica „Sfânta Treime” a fost construită în 1897 de către boierul Krupenski. Inițial, a fost plasată la marginea satului, iar ulterior a fost strămutată pe cel mai înalt loc din Larga, pe deal. Prin arhitectura deosebită, lăcașul atrage privirea tuturor trecătorilor. Biserica este construită din lemn și are o arhitectură unică în Moldova și este înregistrată ca monument de istorie și arhitectură națională”.

Minoritățile religioase care locuiesc în com. Larga sunt: persoane de religie baptistă, peatidesatnici, martori al lui Iehova, subotnici și inochenți.

În localitate nu sunt înregistrate conflicte religioase. Persoanele de confesiune baptistă susțin că nu au remarcat fapte de discriminare, mulți din ei fiind antrenați în instituțiile publice și se implică în procesul decizional local.

Persoane în etate | Persoanele în etate reprezintă una din cea mai vulnerabilă categorie socială existentă în comună, deoarece majoritatea dintre ei au un nivel scăzut de trai. Cu regret este evidentă îmbătrânirea populației, ca rezultat al scăderii natalității și migrației tinerilor. Persoanele în etate reprezintă 109 persoane, din ei 22 sunt cu dizabilități fizice. Majoritatea persoanelor din categoria dată dețin un teren agricol, pe care-l îngrijesc pentru a-și asigura existența.

Această categorie a populației se confruntă cu probleme economice, cum ar fi: lipsa de surse financiare pentru procurarea lemnului și a carburanților de foc. Un sprijin important pentru ei este funcționarea cantinei sociale unde se deservesc în mediu 10 persoane și vizitele la domiciliu asigurate de asistenții sociali de care beneficiază 20 persoane. Deși pensiile au fost majorate, acestea nu acoperă coșul minimal de consum și cei mai mulți dintre ei necesită ajutor material. Efectiv această stare de lucruri nu diferă mult de la un an la altul, totuși în localitate nu sunt înregistrate persoane în etate care trăiesc în condiții de sărăcie extremă.

Tabelul 10. Persoane în etate, 2021

Total persoane în etate	Persoane singure etate	Bărbați în etate cu dizabilități	Femei în etate cu dizabilități
496	42	9	13

Sursa: Primăria localității

Situația social-economică și nivelul de trai scăzut au influențat negativ asupra nivelului de trai al populației. În general populația satului se confruntă cu mai multe problemele: starea economică precară, sporul natural scăzut, pensii mici, potențialul redus al administrației publice locale de a ajuta categoriile social-vulnerabile ș.a.

3.3.2. Servicii Sociale

Comuna Larga este o localitate cu tradiții frumoase în ceea ce privește educația copiilor și valorile cultural-umane, iar acestea la rândul lor mențin nivelul de dezvoltare morală și spirituală a întregii comunități. Sistemul educațional existent în localitate este reprezentat de următoarele niveluri educaționale:

- **Preșcolar (3 grădinițe de copii)**, cu o frecvență de 125 copii;
- **Primar/Gimnazial/Liceal**, cu o frecvență de 117/246 elevi;
- **Complementar/extrașcolar**, cu o frecvență de 153 copii.

Obiectul major al procesului educațional este formarea și pregătirea copiilor pentru viață și activitate într-o societate democratică, precum și adaptarea lor la condițiile societății contemporane.

Tabelul 11. Instituțiile de învățământ

Instituția	Număr beneficiari(Fete/Băieți)	Limba de predare	Accesibilitatea (localizarea)
Liceul Teoretic	246 (116 F, 130 B)	Română	
Gimnaziul	117 (61 F, 56 B)	Română	
Grădinița „Albinuta”	25 (10 F, 15 B)	Română	
Grădinița „Prichindel	45 (15 F, 30 B)	Română	
Grădinița „Andries”	55 (25 F, 30 B)	Română	
Școala de muzică	95 (64 F, 31 B)	Română	
Școala sportivă	57	Română	

Sursa: Primăria localității

Educația preșcolară | Educația preșcolară în comuna Larga se realizează în cadrul a 3 grădinițe de copii: Grădinița „Albinuța” unde frecventează 25 copii, Grădinița „Prichindel” unde frecventează 45 copii și Grădinița „Andrieș” unde frecventează 55 copii.

Corpul didactic al grădinițelor este format din 16 educatori și 32 personalul auxiliar.

Caracteristicile tehnice a grădiniței „Albinuța”:

Anul înființării: 1972

Capacitatea proiectată: (25 copii)

Suprafață totală: 365,8 m.p.

Suprafață utilizată: 365,8 m.p.

Localizare: sectorul „valea”

Starea generală tehnico-edilitară a grădiniței este satisfăcătoare cu toate că reparația capitală a clădirii nu s-a făcut de mult timp.

Aprovizionarea cu apă a grădiniței se realizează centralizat, serviciul fiind prestat permanent și fără întreruperi. Pentru necesitățile zilnice de apă caldă, grădinița utilizează boilere electrice. Apa caldă și cea rece este disponibilă în bucătărie și camere de baie.

Canalizare. Apele uzate sunt evacuate într-o fosă septică locală.

Sistem de încălzire. Grădinița are cazangerie autonomă pe bază de gaz natural. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri. Acestea sunt în interiorul clădirii, de tip closet, separate pentru copii și pentru personalul instituției.

Accesibilitatea în instituție. Grădinița nu are pante de acces, iar ușile nu sunt adaptate pentru persoane cu cărucior.

Caracteristicile tehnice a grădiniței „Prichindel”:

Anul înființării: 1971

Capacitatea proiectată: (45 copii)

Suprafață totală: 371,3 m.p.

Suprafață utilizată: 371,3 m.p.

Localizare: sectorul „patreasca”

Starea generală tehnico-edilitară a grădiniței este satisfăcătoare cu toate că reparația capitală a clădirii nu s-a făcut de mult timp.

Aprovizionarea cu apă a grădiniței se realizează centralizat, serviciul fiind prestat permanent și fără întreruperi. Pentru necesitățile zilnice de apă caldă, grădinița utilizează boilere electrice. Apa caldă și cea rece este disponibilă în bucătărie și camere de baie.

Canalizare. Apele uzate sunt evacuate într-o fosă septică locală.

Sistem de încălzire. Grădinița are cazangerie autonomă pe bază de gaz natural. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri. Acestea sunt în interiorul clădirii, de tip closet, separate pentru copii și pentru personalul instituției.

Accesibilitatea în instituție. Grădinița nu are pante de acces, iar ușile nu sunt adaptate pentru persoane cu cărucior.

Caracteristicile tehnice a grădiniței „Andrieș”:

Anul înființării: 1968

Capacitatea proiectată: (55 copii)

Suprafață totală: 351,8 m.p.

Suprafață utilizată: 351,8 m.p.

Localizare: „susu”

Starea generală tehnico-edilitară a grădiniței este satisfăcătoare cu toate că reparația capitală a clădirii nu s-a făcut de mult timp.

Aprovizionarea cu apă a grădiniței se realizează centralizat, serviciul fiind prestat permanent și fără întreruperi. Pentru necesitățile zilnice de apă caldă, grădinița utilizează boilere electrice. Apa caldă și cea rece este disponibilă în bucătărie și camere de baie.

Canalizare. Apele uzate sunt evacuate într-o fosă septică locală.

Sistem de încălzire. Grădinița are cazangerie autonomă pe bază de gaz natural. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri. Acestea sunt în interiorul clădirii, de tip closet, separate pentru copii și pentru personalul instituției.

Accesibilitatea în instituție. Grădinița nu are pante de acces, iar ușile nu sunt adaptate pentru persoane cu cărucior.

Învățământul primar, secundar general și liceal | Învățământul primar, secundar general și liceal în comuna Larga se realizează în cadrul Gimnaziului și a Liceului Teoretic din localitate. În prezent în liceu învață 246 elevi. Liceul activează în un singur regim, adică de dimineață se începe activitatea școlii. Acesta dispune de 18 săli de clasă, o sală de sport, ospătărie și o clasă cu 16 calculatoare. În liceu lucrează 28 de cadre didactice, din care 25 au studii superioare. Vârsta medie a profesorilor este de 45 de ani. Gradul didactic superior 3 persoane, gradul I - 6 persoane, gradul II - 16 persoane, nu dețin grad didactic 3 persoane. Gradul de școlarizare constituie 100%, reușita - 88%, nota medie de însușire a disciplinelor școlare constituie 8,65.

Caracteristicile tehnice a Liceului Teoretic:

Anul înființării: 1962

Capacitatea proiectată: 540

Suprafață totală: 2701.8 m²

Suprafață utilizată: 2263.8 m²

Localizare: satul Larga

Starea generală tehnico-edilitară a liceului este satisfăcătoare. Clădirea a fost recent reparată capital.

Aprovizionarea cu apă a liceului se realizează centralizat, serviciul este prestat permanent și fără întreruperi, apa caldă este doar la bucătărie.

Canalizare. Liceul dispune de rețea internă de canalizare.

Sistem de încălzire. Liceul are cazangerie autonomă pe bază de biomasă. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri. Veceurile sunt separate pentru băieți, fete și profesori. Veceuri sunt atât în interiorul instituției cât și în afara blocului de studii, pe teritoriu.

Accesibilitatea în instituție. Liceul nu are pante de acces și nici ușile nu sunt adaptate pentru persoane cu cărucior.

Caracteristicile tehnice a gimnaziului:

Anul înființării: 1952

Capacitatea proiectată: 200

Suprafață totală: 1731.5 m²

Suprafață utilizată: 1626.5 m²

Localizare: satul Larga

Starea generală tehnico-edilitară a liceului este satisfăcătoare. Clădirea a fost reparată capital.

Aprovizionarea cu apă a gimnaziului se realizează centralizat, serviciul este prestat permanent și fără întreruperi, apa caldă este doar la bucătărie.

Canalizare. Liceul dispune de rețele interne de canalizarea.

Sistem de încălzire. Liceul are cazangerie autonomă pe bază de gaz. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri. Veceurile sunt separate pentru băieți, fete și profesori. Veceuri sunt atât în interiorul clădirii cât și în afara blocului de studii, pe teritoriu.

Accesibilitatea în instituție. Gimnaziul nu are pante de acces și nu este adaptat pentru persoanele cu cărucior.

Caracteristicile tehnice a Școlii Muzicale:

Anul înființării: 1971

Capacitatea proiectată: 150

Suprafață totală: 326.3 m²

Suprafață utilizată: 326.3 m²

Localizare: satul Larga

Starea generală tehnico-edilitară a liceului este deplorabilă iar clădirea nu a fost reparată capital niciodată.

Aprovizionarea cu apă a Școlii Muzicale se realizează centralizat, serviciul este prestat permanent și fără întreruperi, apa caldă în clădire nu este.

Canalizare: Școala Muzicală nu dispune de rețele interne de canalizare.

Sistem de încălzire: Școala Muzicală are cazangerie autonomă pe bază de lemne și cărbuni. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri: Veceurile sunt în afara blocului, pe teritoriu.

Accesibilitatea în instituție: Școala Muzicală nu are pante de acces și nu este adaptat pentru persoane cu cărucior.

Caracteristicile tehnice a Școlii Sportive:

Anul înființării: 2015

Capacitatea proiectată: 150

Suprafață totală: 553.3 m²

Suprafață utilizată: 553.3 m²

Localizare: satul Larga

Starea generală tehnico-edilitară a școlii sportive este satisfăcătoare, clădirea a fost reparată recent însă acoperișul pe alocuri curge.

Aprovizionarea cu apă a Școlii Sportive se realizează centralizat, serviciul este prestat permanent și fără întreruperi, apa caldă în clădire nu este.

Canalizare: Școala Muzicală dispune de rețea internă de canalizare însă nu este funcțională.

Sistem de încălzire: Școala Sportivă are cazangerie autonomă pe bază de biomasă. În perioada rece a anului toate încăperile sunt încălzite.

Veceuri: Veceurile sunt în afara blocului, pe teritoriu.

Accesibilitatea în instituție: Școala Muzicală nu are pante de acces și nu este adaptat pentru persoane cu cărucior.

Cultura | În comună există un Cămin Cultural și biblioteca publică cu capacitatea de 800 locuri, care a fost dat în exploatare în anul 1968.

Caracteristicile tehnice ale Căminului Cultural:

Anul înființării: 1968

Capacitatea proiectată: 800 locuri

Suprafață totală: 1111,8 m²

Suprafață utilizată: 1111,8 m²

Localizare: satul Larga

Starea generală tehnico-edilitară este satisfăcătoare.

Aprovizionarea cu apă: Apă este doar în curte.

Canalizare: Nu există.

Sistem de încălzire este separat, în perioada rece a anului doar încăperea personalului auxiliar se încălzește.

Veceuri: Veceurile sunt amplasate în afara blocului, în curtea Căminului cultural.

Accesibilitatea în instituție: Căminul cultural nu are pante de acces și nu este adaptat pentru persoanele cu cărucior.

Ocrotirea sănătății | În comuna Larga activează Centrul de sănătate și Serviciul de asistență medicală urgentă, cu o capacitate 750 locuri. În instituție activează 34 lucrători medicali, starea tehnică a clădirii este satisfăcătoare.

Programul de activitate a instituțiilor medicale a raionului are ca obiectiv major consolidarea și modernizarea continuă a sistemului de ocrotire a sănătății, coordonarea activităților organelor centrale și locale în soluționarea problemelor de sănătate, organizarea și eficientizarea activităților instituțiilor medicale, utilizarea rațională a resurselor umane și a materialelor în scopul ameliorării sănătății populației. Un factor extrem de important, care va ameliora situația în domeniul ocrotirii sănătății este implementarea asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

În localitate sunt 112 persoane care dispun de asigurare de asistență medicală, ceea ce constituie 2,5 % din populație.

Protecția socială | Asistența socială este o componentă a sistemului de protecție socială a raionului Briceni. În comuna Larga, un număr suficient de mare de persoane beneficiază de ajutor social. În comuna Larga în anul 2019 au beneficiat de asistența socială 697 persoane din următoarele categorii sociale: șomeri, persoane fără venituri, copii orfan, familii monoparentale, persoane cu probleme de sănătate și pensionari.

Beneficiile bănești exprimate în transferuri directe constituie unul din mecanismele protecției sociale și în marea lor majoritate sunt achitate de la bugetul de stat:

- Indemnizații pentru copii;
- Alocații sociale;
- Compensații de diferite tipuri;
- Ajutoare financiare de la Fondul de Susținere Socială;
- Alte prestații bănești;
- Ajutoare sociale.

Tabelul 12. Beneficii și servicii de asistență socială, 2020

Beneficii de asistență socială	Numărul beneficiarilor	Suma cheltuielilor lunare (mii lei)	Sursa
Indemnizații unice lunare pentru copii	22	21,5	CNAS
Compensații nominative (gaz, lumină, apă) Transport	208	5,6	DASF Briceni
Alocații sociale pentru invalizi și participanții la război			

Ajutor material de la FSP	0	0	-
Pensii sociale	3	2,1	CNAS
Pensii pentru limită de vârstă și invalidit	1350	2700	CNAS

Sursa: Primăria localității

Tabelul 13. Mărimea compensațiilor nominative, 2020

Tipul de servicii	lei
Energia electrică lunar	0
Apă rece	0
Gaz lichefiat	0
Cărbune și lemn de foc 0.5 t și 1 m3	2500 lei anual

Sursa: Primăria localității

Serviciile sociale | În cadrul comunității pentru categoriile vulnerabile sunt oferite servicii de către următoarele instituții:

- Centrul local de asistență socială a Direcției raionale de asistență socială, care deservește persoanele din categoriile vulnerabile și în etate din localitate. Serviciul dat este finanțat de către stat și deseori sunt cazuri de insuficiență financiară pentru activitate.
- Cantina socială. La cantină sunt deservite 10 persoane social-vulnerabile și persoane în etate din localitate.

Activități pentru tineret și sport | În localitate contingentul de tineri între vârsta de la 18 la 35 de ani constituie aproximativ 25%.

Activitățile pentru tineret includ organizarea manifestărilor cultural-sportive anuale cu diverse prilejuri:

- Anul Nou, Crăciunul;
- Ziua Satului, Hramul Satului;
- Festivalul Național „Anatol Dumitraș”;
- Activități sportive locale și raionale;
- Ziua Victoriei;
- Ziua coluiilor;
- Ziua Națională Limba Noastră(31 august), Ziua Independenței(27 august);
- Ziua Îndrăgostiților;
- Ziua internațională a femeii – 8 Martie.

Problemele de bază cu care se confruntă tinerii din localitate sunt:

- Migrația tineretului la orașe și plecarea la muncă peste hotarele țării;
- Lipsa locurilor de muncă.

3.4. Economia

3.4.1. Structura de afaceri a economiei locale și a domeniului de afaceri

Principalele domenii de activitate economică în localitate sunt: **agricultura**, care angajează un număr mare din populația satului; urmată de **sectorul comerțului/serviciilor** și de sectorul **industrii**.

După forma organizatorico juridică 50,8% din agenții economici sunt întreprinderi cu drept de persoane fizice, iar 47,4% - întreprinderi cu drept de persoane juridice.

La începutul anului 2020, pe teritoriul localității activau 15 SRL-uri, 3 - SA, 6 gospodării țărănești, 15 întreprinderi individuale, 9 deținători de patentă, 1 cooperativă, 5 întreprinderi de stat, 1 întreprindere municipală și 2 ONG-uri.

Tabelul 14. Repartizarea agenților economici după forma organizatorico-juridică

Agenți economici	2018	2019	2020	Pondere (%)
Întreprinderi cu drept de persoane fizice, inclusiv:	581	244	30	50,8%
- întreprinderi individuale	12	15	15	-
- gospodării țărănești	560	220	33	-
- patentă	9	9	9	-
Întreprinderi cu drept de persoane juridice, inclusiv	26	27	27	45,7%
- societăți cu răspundere limitată	14	15	15	-
• societate pe acțiuni	3	3	3	-
- întreprinderi municipale	1	1	1	-
• întreprinderi de stat	5	5	5	-
Instituții și organizații neguvernamentale	2	2	2	3,5%
TOTAL:	609	273	59	100%

Sursa: Primăria localității

3.4.2. Sectorul Agricol

Agricultura este reprezentată de 18 întreprinderi agricole, din care:

4 SRL-uri care prelucrează 2249,98 ha, din ele 1326,14 ha sunt culturi cerealiere grâu, soe, grăunțoase.

Structura fondului funciar | Suprafața totală a localității constituie 5365 ha, dintre care 581,47 ha constituie intravilanul localității. Din totalul extravilanului 3600,55 ha constituie terenurile agricole, din care: 3620 ha – teren arabil; 527,59 ha de pășuni, păduri 64,10 ha, terenuri aflate sub apă 110,75 ha.

Tabelul 15. Agenți economici din sectorul agricol

Denumirea întreprinderii	Volum vânzări(mii lei)	Număr angajați
1. SRL „Largo Far”	8128	66
2. SRL „Demilita Rex” Transport	13020	41
3. SRL „Larga Terra”	15123	32
4. SRL „Agropatreasca”	4673	37

5. SRL „Agrofish-Company”	I/i	I/i
6. SRL „Fermol-Invest”	I/i	I/i
7. GȚ „Vataman Rodica”	I/i	I/i
8. GȚ „Pavliuc V.G.”	I/i	I/i
9. GȚ „Bulgari Radu”	I/i	I/i
10. GȚ „Saracuța Viorel”	I/i	I/i
11. GȚ „Pavliuc Danu”	I/i	I/i
12. GȚ „Rîhlea Ion”	I/i	I/i
13. GȚ „Terenti Svetlana”	I/i	I/i
14. GȚ „Gațmaniuc Florentin”	I/i	I/i
15. GȚ „GȚ „Rîhlea Vadim”	I/i	I/i
16. GȚ „Bejenaru Grigore”	I/i	I/i
17. GȚ „Dumbrava Lavinia”	I/i	I/i

3.4.3. Industria

Industria este reprezentată de 1 întreprindere industrială din care:

Industria producerii: 1 întreprindere

Industria alimentară. 0

Tabelul 16. Întreprinderi industriale

Denumirea întreprinderii	Volum vânzări(m lei)	Număr angajați
1. SRL Divax-Exim	115,0 mii lei	5

3.4.4. Comerțul și serviciile

Comerțul și serviciile este reprezentat de 25 de întreprinderi dintre care:

Comerț cu amănuntul - 18 magazine, 6 baruri, 1 piață agricolă;

Servicii festive și de cazare - 3 săli ce ceremonii;

Servicii comunale – 1 Întreprindere Municipală;

Farmacie- 2 farmacii;

Servicii stomatologice - 2 întreprinderi;

Servicii taxi/transport - 0 întreprinderi;

Servicii funerare - 2 întreprinderi.

Tabelul 17. Agenți economici în domeniul servicii

Denumirea întreprinderii	Volum vânzări (mii lei)	Număr angajați
1. SRL „Adrivitaaur”	252	6

3.5. Infrastructura

3.5.1. Fondul locativ

Numărul total de gospodării casnice ale comunei Larga este de 2192, dintre care circa 87 sunt părăsite. Numărul total al caselor constituie 1789.

Suprafața totală a fondului locativ la 31.12.2020 constituie 581.47 mii m²,

3.5.2. Infrastructura Utilităților Publice

Gradul de echiparea cu utilități publice ale gospodăriilor casnice, este următorul: a) aprovizionare cu apă – 54,7% din gospodării sunt conectate la rețeaua de apeduct, furnizarea apei fiind asigurată din fântâni arteziene; b) canalizare - 0%; c) serviciul de salubritate – 9,1% din gospodării beneficiază de acest serviciu, alte 90% din cetățeni transportă singuri deșeurile la gunoștile de localitate; d) gaz natural – circa 13,7% din gospodării sunt conectate la rețea; e) serviciile de internet și telefonie fixă – circa 66% din gospodării sunt conectate la rețeaua de internet și telefonie fixă și telefonie mobilă.

Figura 3. Utilități publice locale.

Infrastructura drumurilor locale | Lungimea totală a drumurilor, străzilor și stradelor locale constituie 122 km, din care 7 km sunt asfaltate, 14,80 km sunt în variantă albă, iar restul, 100,2 km sunt drumuri de țară.

Tabelul 18. Drumuri locale

Drumuri publice	Lungimea(km)
Drumuri naționale	7
Drumuri locale	68
Drum asfaltat	7
Drum varianta albă	14,8
Drum de țară	100,2
Linii de cale ferată	7,8
Total:	122

3.6. Buna guvernare și management

3.6.1. Gestionarea administrativă

Administrația publică locală | Conform Legii privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006 autoritățile administrației publice locale a comunei Larga este reprezentat de Consiliul Local și Primărie. Activitatea autorităților administrației publice locale este bazată pe legislația în vigoare și propriile Regulamente de organizare și funcționare.

Tabelul 19. Structura APL, 2020

Gen	Primăria, persoane	Consiliul Local, persoane
TOTAL	8	13
Bărbați	4	8
Femei	4	5

Sursa: Primăria localității

Consiliul local este autoritatea deliberativă a satului constituit din 13 consilieri aleși în urma alegerilor locale generale din 20 octombrie anul 2019. Consiliul local este constituit din 5 femei (ceea ce constituie 39%) și 8 bărbați (61%), persoane cu venit mediu.

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare în cadrul Consiliului, în dependență de specificul local au fost create următoarele comisii consultative de specialitate:

1. Comisia pentru buget, finanțe (5 membri),
2. Comisia pentru agricultură, urbanism, amenajarea teritoriului, servicii publice și protecția mediului (5 membri)
3. Comisia pentru învățământ, tineret, sport, sănătate, cultură, protecția socială și instituții publice locale (5 membri)

Primăria este instituția administrației publice locale condusă de primar prin care se realizează principiile de autonomie locală, descentralizarea serviciilor publice, consultarea cetățenilor și este organul de conducere operativă a treburilor publice locale. Primarul este autoritatea reprezentativă a populației și executivă a Consiliului local.

Personalul primăriei este reprezentat de 20 persoane, dintre care 9 femei, ceea ce constituie 45%, și 11 bărbați, respectiv 55%. 8 funcționarii actuali au studii superioare, 6 medii de specialitate. Experiența minimă a specialiștilor primăriei este de 1an iar maximă de peste 10 ani. Vârsta angajaților primăriei este diferită: 1 angajat(până la 35 ani), 4 angajați(35-50 ani) și 3 angajați(50+ ani).

Principiile de bază ale activității tuturor specialiștilor încadrați în cadrul serviciilor publice ale Primăriei sunt colegialitatea, disciplina, competența și responsabilitatea. Aceste principii asigură buna funcționare a serviciilor primăriei și încrederea locuitorilor în buna gestionare a treburilor publice.

Primăria dispune de propriul sediu cu o suprafață totală de 376.5 m², care este suficientă pentru bună organizare și desfășurare a activităților APL.

Pentru coordonarea operativă și eficientă a activităților în aceste domenii în cadrul primăriei funcționează următoarele serviciile publice locale:

Tabelul 20. Atribuțiile funcționarilor publici

Funcția publică/postul	Atribuții de bază ale funcției publice/postului	Funcții publice
Primar	Numește, stabilește atribuțiile și eliberează din funcție șefii de subdiviziuni, de servicii din subordine, personalul primăriei, conduce și controlează activitatea acestora, contribuie la formarea și reciclarea profesională. Exercită funcția de ordonator principal de credite. Reprezintă colectivitatea locală în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice și juridice din țară și străinătate, precum și în instanțele judecătorești, în condițiile legii. Constată încălcările legislației în vigoare comise de persoane fizice și juridice în teritoriul administrat.	1
Vice-primar	Reprezintă comunitatea în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice și juridice din țară și străinătate, precum și în instanțele judecătorești, în condițiile legii.	1
Secretar al CL	Asigură înștiințarea convocării consiliului local. Asigură buna funcționare a primăriei. Asigură efectuarea lucrărilor de secretariat. Asigură aducerea la cunoștința publică a deciziilor consiliului local și a dispozițiilor normative ale primarului. Eliberează extrase sau copii de pe orice act din arhiva consiliului local, în afara celor care conțin informații secrete, stabilite potrivit legii. Asigură evidența populației de pe teritoriul u.a.t Completează cartea de imobil și cartea de gospodărie cu populația existentă.	1
Contabil șef, contabil	Efectuează planificarea, gestionarea și controlul resurselor financiare publice. Efectuează calcularea salariului. Efectuează și prezintă dări de seamă la centrul de statistică, inspectoratul fiscal, fondul social și Direcția de finanțe	1
Specialiști în perceperi fiscale	Asigură, calculează, percep impozitele în primăria satului. Efectuează și prezintă dări de seamă la Inspectoratul Fiscal, Casa teritorială de asigurări sociale.	1
Specialist în reglementarea regimului proprietății funciare	Efectuează controlul monitoringului fondului funciar, folosirea rațională a terenurilor și protecția acestora indiferent de destinația lor, în raza primăriei localității.	1
Secretar dactilograf	Efectuează dactilografierea tuturor documentelor și corespondenței în cadrul primăriei.	1
Dereticătoare		1

Sursa: Primăria localității

Participarea în cadrul proiectelor de dezvoltare comunitară în ultimii 3 ani | Conform datelor oferite de către primărie, este prezent un nivel ridicat de participare al locuitorilor com. Larga în cadrul proiectelor de dezvoltare comunitară, la luarea deciziilor privind prioritățile proiectului, participarea la evaluarea proiectului, participarea activă la implementare.

Tabelul 21. Participarea în cadrul proiectelor de dezvoltare în ultimii ani

Proiectele de dezvoltare a comunității	Perioada	Finanțatorul	Valoare proiectului, (mii lei)
Inaugurarea incubatorului de afaceri din comuna Larga, Briceni	2012	ADR Nord	2 179
Reparația exterioară a căminului cultural Larga	2012	FISM-II	931
Amenajarea clasei de șah la liceul Larga	2012	FISM-II	59
Forarea sondei arteziene pentru apă în sectorul „Josu” com. Larga	2013	Fondul Ecologic	974
Reparația magistralei apeductului din sectorul „Josu” a comunei Larga	2013	Bugetul de Stat	294
„Administrație transparentă – cetățeni informați”, renovarea și reutilizarea sălii de conferințe cu transmitere On-line	2013	PNUD Moldova	86
Eficientizarea consumului de energie la complexul sportiv din Larga	2014	Fondul pentru Eficiență Energetică	1 202
Renovarea pieței comunale cu construcția pavilionului de comercializare a producției animaliere	2014	PNUD Moldova	1 802
Asistența tehnică pentru gunoiști din raionul Briceni	2014	Fondul Ecologic	1 115
Construcția pavilionului de comercializare a producției animaliere în piața comunală din Larga	2014	PNUD Moldova	225
Construcția Cazangeriei pe biomasă la Liceu și Școala de Muzică din Larga	2017	Guvernul Japoniei	3 386
Reparația interioară a Grădiniței de copii „Albinuța”	2017	AO „ProoRe”	86
Crearea „Laboratorului inovativ din Larga”	2018	PNUD Moldova	100
Construcția terenului de minifotbal	2018	Federația Moldovenească de Fotbal	392
Deschiderea radioului local	2020	Konrad Adenauer Stiftung	176

Sursa: Primăria localității

3.6.2. Bugetul Local

Veniturile bugetului local | În ultimii 3 ani, în bugetul local s-au încasat venituri totale în valoare de: 7745,4 mii lei în 2017; 7304,7 mii lei în 2018 și 11706,9 mii lei în 2019, fiind înregistrată o tendință crescătoare. Cea mai mare parte a veniturilor o constituie transferurile

care constituie circa 75%, ceea ce determină o dependență mare față de bugetul de stat. Veniturile proprii constituie în mediu 25% din totalul veniturilor locale, cea mai mare parte provenind din defalcările de la impozitul pe venit al persoanelor fizice.

Tabelul 22. Evoluția veniturilor totale a bugetului local, 2017-2020, mii lei

Denumirea indicatorului	2017	2018	2019	2020
	executat			planificat
1. Veniturile – total:	7745.4	7304.7	11706.9	10900.3
Venituri regulatorii				
2. Veniturile proprii	2982.6	3053.1	2990.8	2917.1
3. Taxele locale				
4. Mijloace speciale				
5. Transferti	5916.4	6022.9	8017.2	8383.2

Sursa: Primăria localității

Cheltuielile bugetului local | În ultimii 3 ani, cheltuielile totale bugetului local înregistrează aceiași evoluție ca și veniturile totale. Cele mai mari categorii de cheltuieli înregistrate în această perioadă sunt:

Tabelul 23. Evoluția structurii cheltuielilor bugetului local, 2017-2020, mii lei

Denumirea indicatorilor	2017	2018	2019	2020
	executat			planificat
Cheltuieli total	7745.4	7304.7	11706.9	10900.3
Aparatul administrativ	3017.0	1682.1	3767.9	2671.4
Pompieri Salvarori	0	0	0	120.0
Grădinița	2480.7	2730.3	3808.8	4231.1
Școala	1146.5	1517.7	2070.3	1774.7
Biblioteca	68.0	87.5	121.4	131.5
Cultura, arta, sport	628.9	756.2	1053.2	905.2
Amenajarea teritoriului	61.5	53.5	67.0	95.0
Serviciile centrului de zi de copii	342.8	326.6	667.5	457.3
Alte cheltuieli		150.8	150.8	514.1

Sursa: Primăria localității

3.6.3. Gestionarea bunurilor imobile

Proprietatea comunei Larga se constituie din totalitatea bunurilor imobile proprietate publică, amplasate pe teritoriul administrativ al acestora, care, la data intrării în vigoare a Legii nr. 523/1999 cu privire la proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale, se aflau în administrarea/gestiunea sau în folosința autorităților administrației publice ale unităților administrativ-teritoriale, a instituțiilor bugetare/publice cu autogestiune subordonate acestora, precum și din bunurile dobândite ulterior de acestea prin acte translativ de proprietate, cu excepția celor înstrăinate și a celor stabilite la art. 7 din Legea 29 privind delimitarea proprietății publice. Structura intravilanului com. Larga este prezentată în tabelul următor:

Tabelul 24. Structura intravilanului localității

Tipuri terenuri	Suprafață (ha)
Total, inclusiv	6519,26
Intravilan	581,47 ha
Terenuri sub construcții	478,30 ha
Terenuri agricole	3600,55 ha
Rezerva	24,82 ha
Drumuri și cai de comunicație	73,36 ha
Ape	110,75 ha
Păduri	64,10 ha
Pasuni	527,59 ha

Sursa: Primăria localității

Primăria com. Larga are desemnat în calitate de responsabil de gestionarea bunurilor comunitare specialist principal pentru reglementarea regimului funciar. La moment se efectuează o inventariere anuală a bunurilor.

Conform datelor furnizate de către primăria Larga constatăm în ultimii cinci ani au fost înregistrate 11 tranzacții cu valoarea totală de 765,1 mii lei. În anul 2020 primăria Larga nu a înregistrat nici o tranzacție funciară.

Tabelul 25. Tranzacții funciare 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Numărul tranzacțiilor	2	5	1	1	2
Suprafața terenului (ha)	7,01	0,23	1,5	0,5	0,64
Valoarea totală (mii lei)	326,9	292,1	66,7	22,2	57,2

Sursa: Primăria localității

3.6.4. Societatea civilă

Pe teritoriul comunei Larga sunt înregistrate și activează 2 organizații neguvernamentale:

1. **Asociația Obștească „Lărgenii de pretutindeni”**. Asociația activează în domeniul social și are 56 membri.
2. **Asociația Obștească "Un viitor luminos"**. Asociația realizează activități în domeniul social și este formată din 7 membri.

Aceste organizații activează în mare parte pe bază de voluntariat, accesează fonduri pentru realizarea obiectivelor statutare și soluționarea unor probleme locale.

3.7. Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Grădinițe amenajate; • Liceu și gimnaziu reparat și amenajat; • Sector agricol dezvoltat; • Amplasarea geografică reușită a comunei Larga; • Clima neutră; • Persoane intelectuale, capital uman; • Clădiri și edificii disponibile; • Funcționarea cantinei sociale; • Activitatea școlii sportive; • Servicii publice locale funcționale (apeduct, salubritate); • Numărul persoanelor angajate în câmpul muncii; • Zone de agrement și parcuri amenajate; • Frigidier pentru păstrarea fructelor și legume funcțional în localitate; • Moară și olărită funcțională; • Amplasarea Conacului „Crupinski” în comuna Larga; • Serviciu de pompieri voluntari care activează în sat; • Acord de înfrățire cu com. Arbore jud. Suceava; • Acord de parteneriat com. Moșca jud. Iași.	• Drumuri locale în varianta albă; • Trotuare deteriorate; • Nu sunt terenuri de joacă pentru copii; • Î.M. nu dispune de un greider pentru întreținerea drumurilor locale; • Nu este transport pentru cantina socială; • Sector asociativ slab dezvoltat; • Produsele agricole nu se procesează; • Deșeurile nu se prelucurează și nu se sortează; • Turism local nedezvoltat; • Edificii nevalorificate; • Scurgeri din apele fluviale; • Clădirile grădinițelor nu sunt termoizolate; • Lipsa sistemului de canalizare; • Satul este iluminat parțial; • Un număr mic de gospodării au subcontrat serviciul de salubritate; • Rețeaua de gaze naturale nu se extinde în tot satul; • Afaceri mici (de familie) nedezvoltate. • Etc.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI/RISURI
• Inițierea proiectelor de cooperare cu localitățile înfrățite din România; • Programele guvernamentale; • Donatorii străini și fondurile UE; • Colaborarea cu Austria și România; • Implementarea Programului LEADER în Republica Moldova. - Ambasadele străine	• Reforma Administrației Publice Locale; • Seceta; • Migrația populației; • Lipsa forțelor de muncă; • Lipsa investitorilor și a donatorilor; • Instabilitatea politică din țară.

4. Strategia de dezvoltare comunitară

4.1 Viziunea comunității

ÎN URMĂTORII 5 ANI COMUNA LARGA VA DEVENI UN SAT PROSPER ȘI BINE AMENAJAT, CU O ECONOMIE DEZVOLTATĂ MULTISECTORIAL, CU PERSPECTIVE DE VIITOR PENTRU LOCALNICI ȘI ATRACTIV PENTRU TURIȘTI.

4.2 Cadrul și direcțiile strategice

Direcția strategică 1. Dezvoltarea economiei locale.

Obiectiv specific 1.1 Dezvoltarea industriei de prelucrare a produselor agricole.

Obiectiv specific 1.2 Dezvoltarea comerțului și diversificarea domeniului de servicii.

Obiectiv specific 1.3 Implementarea principiilor de agricultură ecologică în comună.

Direcția strategică 2. Consolidarea capitalului social-cultural al comunei Larga.

Obiectiv specific 2.1 Modernizarea condițiilor din domeniul educației și a serviciilor de asistență socială.

Obiectiv specific 2.2 Valorificarea obiectivelor culturale și promovarea modului sănătos de viață.

Direcția strategică 3. Modernizarea infrastructurii și a serviciilor publice locale.

Obiectiv specific 3.1 Reabilitarea infrastructurii drumurilor locale și a iluminatului stradal.

Obiectiv specific 3.2 Extinderea rețelilor de apeduct și construcția sistemului de canalizare.

Obiectiv specific 3.3 Diversificarea serviciilor comunale prestate de Întreprinderea Municipală.

Direcția strategică 4. Dezvoltarea sectorului asociativ și atragerea investițiilor în localitate.

Obiectiv specific 4.1 Implementarea proiectelor de cooperare națională și internațională.

Obiectiv specific 4.2 Crearea condițiilor pentru atragerea investițiilor și dezvoltarea turismului rural.

1.3 Planul de Acțiuni

Directia strategică 1. Dezvoltarea economiei locale.

Obiectiv specific 1.1: Dezvoltarea industriei de prelucrare a produselor agricole.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
1.1.1. Deschiderea unei secții de producere a brichetelor și peletilor în localitate;	2022-2025	Agenții economici, Î.M.	Secție de producere a brichetelor funcțională; Protecția mediului.	1600	Agenții economici, Î.M.
• Identificarea potențialilor agenți economici		Primar Consiliul local	Sector economic dezvoltat	-	
1.1.2. Deschiderea unei uscătorii de grăunțoase;	2024-2025	Agenții economici, Î.M.	Condiții de păstrare a cerealelor;	650	Agenții Economici AIPA
• Identificarea potențialilor agenți economici		Primar Consiliul local	Sector economic dezvoltat	-	
1.1.3. Deschiderea unei secții de conserve în com. Larga;	2023-2025	Agenții economici	Secție de conserve funcțională; Locuri noi de muncă create	900	Agenții Economici AIPA
• Identificarea potențialilor agenți economici		Primar Consiliul local			
1.1.4. Deschiderea unei brutării/patiserii în localitate;	2021-2022	Agenții economici	Brutărie/patiserie funcțională	1200	Agenții Economici AIPA
• Identificarea potențialilor agenți economici		Primar Consiliul local	Sector economic dezvoltat	-	
1.1.5. Susținerea meșteșugăritului și a afacerilor de familie;	2021-2025	Primar Consiliul local	Nr. de afaceri de familie dezvoltate	-	AIPA, FNDR
1.1.6. Organizarea schimbului de experiență, vizite de studiu în alte localități pentru micii întreprinzători;	2021-2025	Agenții economici	Nr. de participanți la târguri/expoziții	25	Agenții economici

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
1.1.7. Organizarea activităților de instruire pentru micii întreprinzători în domeniul “Planificarea afacerii”	2021-2025	Primar Consiliul local; Asociațiile obștești	Nr. de afaceri dezvoltate	-	ODIMM
1.1.8. Participarea la târguri/expoziții a producătorilor de produse locale	2021-2025	Agenții economici	Promovarea producătorilor locali; Identificarea pieței de desfacere.	20	Agenții economici
1.1.9. Informarea și susținerea producătorilor pentru aplicarea la programe de finanțare a antreprenorialului;	2021-2025	Primar Consiliul local	Nr. de dosare depuse la programele de finanțare; Nr. de afaceri dezvoltate.	-	IFAD, AIPA, ODIMM

Obiectiv specific 1.2: Dezvoltarea comerțului și diversificarea domeniului de servicii.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
1.2.1. Deschiderea unei frizerii în Localitate;	2021-2022	Agenții Economici Primăria	Servicii de frizerie accesibile în localitate; Locuri noi de muncă create;	30	Agenții Economici, ODIMM
1.2.2. Deschiderea unei cizmării;	2021-2022	Agenții Economici, primăria	Servicii de cizmărie accesibile în localitate; Locuri noi de muncă create;	30	Agenții Economici, ODIMM
1.2.3. Deschiderea unei croitorii;	2021-2022	Agenții Economici, primăria	Servicii de croitorie accesibile în localitate; Locuri noi de muncă create;	50	Agenții Economici, ODIMM
1.2.4. Deschiderea unei spălătorii auto și spălătorie pentru covoare;	2022-2025	Agenții Economici, primăria	Servicii de spălătorie auto și covoare accesibile în localitate;	800	Agenții Economici, ODIMM, IFAD

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
1.2.5. Deschiderea unui atelier de reparație auto;	2022-2025	Agenții Economici, primăria	Atelier de reparație auto accesibil în localitate;	900	Agenții Economici, ODIMM, IFAD
1.2.6. Deschiderea unui atelier de reparație a aparatelor electrocasnice;	2021-2022	Agenții Economici, primăria	Atelier de reparație a aparatelor electrocasnice funcțional în localitate; Locuri noi de muncă create;	40	Agenții Economici, ODIMM, IFAD
1.2.7. Dezvoltarea platformei online de comerț interactiv;	2021-2022	Primar Consiliul local ONG-uri locale	Dezvoltarea comerțului;	20	ODIMM
1.2.8. Amenajarea pieței agricole comunale;	2022-2024	Primar Consiliul local Î.M.	Piață agricolă amenajată și funcțională;	420	Buget local IFAD, Agenți economici
1.2.9. Deschiderea unei stații de tehnică agricolă pentru prestarea serviciilor în domeniul agricol;	2024-2025	Primar Consiliul local Î.M.	Servicii agricole la prețuri accesibile;	1 2000	JICA MiDL
1.2.10. Identificarea potențialilor cetățeni și agenți economici interesați în crearea acestor servicii în comuna Larga.	2021-2025	Primar Consiliul local	Sector servicii dezvoltat.	-	-

Obiectiv specific 1.3: Implementarea principiilor de agricultură ecologică în comună.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
1.3.1. Renovarea digurilor iazurilor pentru irigare;	2021-2025	Primar Consiliul local	Prevenirea inundațiilor;	50 (5 ani)	IFAD, bugetul local
1.3.2. Sădirea de livezi intensive;	2021-2025	Agenții economici	Dezvoltarea horticulurii;	12000	Agenți econom.,

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse financiare
					(AIPA)-Agricultura performantă în Moldova-USAID
1.3.3. Împădurirea terenurilor degradate	2021-2025	Primar Consiliul local	Prevenirea alunecărilor de teren;	100 (5 ani)	Ocolul Silvic, FEN
1.3.4. Promovarea culturii ecologice în rândul populației;	2021-2025	ONG-urile, primăria	Formarea unor deprinderi Ecologice cetățenilor;	-	FEN, IFAD
1.3.5. Implementarea tehnologiilor noi în agricultură;	2021-2025	Agenții economici	Performanța în agricultură;	-	CzDA, FEN
1.3.6. Utilizarea îngrășămintelor naturale și producerea legumelor și fructelor eco;	2021-2025	Agenții economici	Protecția terenurilor arabile;	-	Agenți Economici
1.3.7. Susținerea și informarea producătorilor de produse eco în vederea certificării acestora.	2021-2025	Primar Consiliul local ONG-urile	Creșterea unei generații sănătoase.	-	ODIM, CzDA

Direcția strategică 2. Consolidarea capitalului social-cultural al comunei Larga.

Obiectiv specific 2.1: Modernizarea condițiilor din domeniului educației și a serviciilor de asistență socială.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
2.1.1 Reparația capitală a Școlii Muzicale;	2022	Primar Consiliul local	Codii adecvate de studii pentru copii	550	Bugetul local
2.1.2. Reparația cantinei la Liceul Teoretic Larga;	2023	Administrația liceului, primarul	Condiții sanitare corespunzătoare pentru alimentarea elevilor	300	Bugetul L.T. Bugetul local FISM
2.1.3. Termoizolarea grădiniței “Andrieș”	2022	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor de încălzire	250	Bugetul local FEE
2.1.4. Instalarea bateriilor solare pentru încălzirea apei la grădinița “Andrieș”;	2023	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor la energia electrică	100	FISM, GIZ, FEE
2.1.5. Termoizolarea grădiniței “Prichindel”;	2022	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor de încălzire	250	Bugetul local FEE
2.1.6. Instalarea bateriilor solare pentru încălzirea apei la grădinița “Prichindel”;	2023	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor la energia electrică	100	FISM, GIZ, FEE
2.1.7. Termoizolarea grădiniței “Albinuța”;	2022	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor de încălzire	250	Bugetul local FEE
2.1.8. Instalarea bateriilor solare pentru încălzirea apei la grădinița “Albinuța”;	2023	Primar Consiliul local	Reducerea cheltuielilor la energia electrică	100	FISM, GIZ, FEE
2.1.9. Achiziționarea unui automobil pentru cantina socială;	2023-2024	Primar Consiliul local ONG-urile	Livrarea prânzului la domiciliu	180	SDS Elveția, Fundația Soros

Obiectiv specific 2.2: Valorificarea obiectivelor culturale și promovarea modului sănătos de viață.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
2.2.1. Construcția sistemului de încălzire pe bază de biomasă la Căminul Cultural;	2022	Primar Consiliul local	Condiții optime pentru organizarea activităților culturale	700	Bugetul local FEE Consiliul raional
2.2.2. Amenajarea unei zone de agrement pentru copii în Parcul lărgenilor;	2021	Primar Consiliul local	Condiții adecvate de agrement pentru copii	400	Bugetul local FISM
2.2.3. Renovarea Parcului central;	2021	Primar Consiliul local	Condiții de odihnă pentru cetățeni	200	Bugetul local GEF, FEN
2.2.4. Renovarea Aleii de tei;	2021	Primar Consiliul local	Condiții de odihnă pentru cetățeni	12	Bugetul local GEF, FEN
2.2.5. Instalarea camerelor video în locurile publice;	2022	Primar Consiliul local	Asigurarea securității cetățenilor	300	Bugetul local
2.2.4. Renovarea stadionului central;	2023	Primar Consiliul local	Condiții pentru organizarea activităților sportive	800	AIPA, bugetul local
2.2.5. Instalarea băncilor pe sectoarele de drum central;	2021	Primar Consiliul local	Suport pentru deplasarea persoanelor în etate	100	Bugetul local
2.2.6. Organizarea activităților cultural-sportive în localitate.	2021-2025	Primar Consiliul local	Organizarea timpului liber al tinerilor	50 (5 ani)	Bugetul local

Direcția strategică 3: Modernizarea infrastructurii și a serviciilor publice locale.

Obiectiv specific 3.1: Reabilitarea infrastructurii drumurilor locale și a iluminatului stradal.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, (mii lei)	Potențiale surse de finanțare
3.1.1. Elaborarea planului urbanistic general și planului de amenajare a teritoriului;	2020-2022	Primar Consiliul local	planului urbanistic general elaborat planului de amenajare a teritoriului elaborat	250	Buget local, Parteneri de dezvoltare
3.1.2. Reparația drumului central;	2021	Primar Consiliul local	11 km de drum reparat	500	Buget local, Drumuri bune
3.1.3. Reparația în variantă albă a str...		Primar Consiliul local			
3.1.4. Reabilitarea trotuarelor de acces către instituțiile publice;	2021	Primar Consiliul local	Deplasarea în siguranță a copiilor și cetățenilor	1000	USAID, Bugetul local, MiDL
3.1.5. Elaborarea proiectului tehnic pentru reparația trotuarelor;	2021	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	20	Bugetul local, MiDL
3.1.6. Extinderea iluminatului stradal;	2021-2022	Primar Consiliul local	7 km. de drum iluminat	500	Buget Local, FEE, Parteneri de dezvoltare
3.1.7. Elaborarea proiectului tehnic a iluminatului stradal;	2021-2022	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	30	Bugetul local, GIZ
3.1.8. Iluminarea Aleii de tei în baza panourilor solare;	2023	Primar Consiliul local	Alee iluminată Economii pentru energia electrică	500	Buget Local, FEE, Parteneri de dezvoltare, GIZ
3.1.9. Elaborarea proiectului tehnic;	2022	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	20	Buget Local, FEE, Parteneri de dezvoltare, GIZ
3.1.10. Iluminarea Parcului Pavlovca în baza panourilor solare;	2023	Primar Consiliul local	Parc iluminat Economii pentru energia electrică	500	Buget Local, FEE, Parteneri de dezvoltare, GIZ
3.1.11. Elaborarea proiectului tehnic.	2022	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	20	Buget Local, FEE, Parteneri de dezvoltare, GIZ

Obiectiv specific 3.2: Extinderea rețelelor de apeduct și construcția sistemului de canalizare.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, (mii lei)	Potențiale surse de finanțare
3.2.1. Extinderea rețelei de aprovizionare cu apă;	2022	Primar Consiliul local	5 km de apeduct construit	400	FEN, FNDR, Buget local/raional
3.2.2. Elaborarea proiectului tehnic al rețelei de aprovizionare cu apă;	2021	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	20	Buget local
3.2.3. Elaborarea proiectului tehnic al stației de epurare;	2022	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	60	Buget local, Buget raional
3.2.4. Construcția stației de epurare (1 stație)	2022	Primar Consiliul local	1 stație de epurare construită	5000	Buget local, FEN, IFAD, AIPA, FNDR
3.2.5. Elaborarea proiectului tehnic al rețelelor de canalizare pentru tot satul	2022	Primar Consiliul local	1 proiect tehnic elaborat	40	Buget local, Buget raional
3.2.6. Construcția rețelelor de canalizare etapa 1 (6,5 km)	2023-2024	Primar Consiliul local	10 km de canalizare construite	2500	Buget local, FEN, FNDR
3.2.7. Construcția rețelelor de canalizare etapa 2 (24 km)	2024-2025	Primar Consiliul local	10 km de canalizare construite	2500	Buget local, FEN, FNDR

Obiectiv specific 3.3: Diversificarea serviciilor comunale prestate de Întreprinderea Municipală.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, mii lei	Potențiale surse de finanțare
3.3.1. Dotarea ÎM cu tractor/buldozer cu lopată (evacuare deșeuri, dezăpezirea drumurilor, lucrări de excavare) cu implicarea băștinașilor;	2020-2021	Primar Consiliul local	1 procurat	500	Buget local, DAR 1+3, MiDL
3.3.2. Extinderea serviciului de colectare a deșeurilor menajere;	2021-2022	Primar Consiliul local Î.M.	100 % din gospodării beneficiare serviciilor de salubritate		
3.3.3. Amenajarea gunoiștii comunale	2021-2025	Primar Consiliul local Î.M.	1 gunoiște amenajată	50	Bugetul local
3.3.4. Semnarea contractelor de prestări servicii de colectare a deșeurilor cu toate gospodăriile din comună;	2021-2022	Î.M. Primar	50 contracte semnate	-	-
3.3.5. Colectarea separată a deșeurilor menajere, achiziția tomberoanelor specializate;	2021-2022	Primar Consiliul local Î.M.	10 tomberoane procurate	120	Buget local, FEN, FNDR, GIZ
3.3.6. Construcția unui poligon de sortare a deșeurilor menajere;	2024-2025	Primar SRL-uri locale	1 poligon construit	3500	FNDR, FEN
3.3.7. Amenajarea pieței agricole;	2022-2024	Primar Consiliul local Î.M.	1 piață amenajată	420	IFAD, buget local
3.3.8. Construcția unui veceu pe tritoriul pieței agricole;	2021	Primar Consiliul local Î.M.	1 veceu construit	50	Buget local, Î.M. IFAD

Directia strategică 4: Dezvoltarea sectorului asociativ și atragerea investițiilor în localitate.

Obiectiv specific 4.1: Implementarea proiectelor de cooperare națională și internațională.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, (mii lei)	Potențiale surse de finanțare
4.1.1. Crearea și înregistrarea Asociației de băștinași din comuna Larga;	2021	ONG-urile locale	1 ONG înregistrat	1,5	Persoane fizice
4.1.2. Inițierea proiectelor de dezvoltare locală cu implicarea băștinașilor;	2021-2025	ONG-urile locale	Proiecte dezvoltare locală implementate	-	MiDL, DAR 1+3
17.1.3. Inițierea proiectelor de cooperare cu APL înfrățite din România în domeniile: cultură, servicii publice ș.a.	2021-2025	Primăria	Proiecte de cooperare implementate	25 (5 ani)	Bugetul local
17.1.4. Organizarea vizitelor de studiu în Com. Arbore (Suceava) și com. Moțca (Iași);	2021-2025	Primăria	2 vizite de studiu organizate	20	Bugetul local
17.1.5. Aderarea com. Larga la GAL (Grup de Acțiune Locală);	2021-2022	Primăria	Potențial de atragere a investițiilor	-	-
17.1.6. Implementarea proiectelor locale de tip LEADER;	2021-2025	Primăria, ONG, Agenți economici	Proiecte implementate în comunitate	-	-
17.1.7.					

Obiectiv specific 4.2: Crearea condițiilor pentru atragerea investițiilor și dezvoltarea turismului rural.

Activități	Perioada	Persoana/e responsabilă/e	Indicatori de performanță	Cost estimat, (mii lei)	Potențiale surse de finanțare
4.2.1. Elaborarea unui ghid al atracțiilor turistice din zonă;	2022	Primăria ONG-urile locale	1 ghid turistic elaborat	250	Parteneri de dezvoltare, MiDL
4.2.2. Semnarea parteneriatelor cu Agențiile de turism din regiune;	2024	Primăria ONG-urile locale	Cel puțin un acord semnat	-	-
4.2.3. Instalarea indicatoarelor către obiectivele turistice;	2023	Primăria ONG-urile locale	5 indicatoare instalate	100	Parteneri de dezvoltare, MiDL
4.2.4. Amenajarea/renovarea Conacului Krupinski;	2023	Primăria ONG-urile locale	1 conac renovat	1250	AIPA, ODIMM, Parteneri de dezvoltare
4.2.5. Instruirea familiilor în domeniul prestării serviciilor de masă și cazare pentru turiști;	2024	Primăria ONG-urile locale	10 familii instruite	-	AIPA, ODIMM, Parteneri de dezvoltare
4.2.6. Crearea bazei de date/profilului investițional al com. Larga;	2024-2025	Primar Consiliul local	Profil investițional elaborat	-	Parteneri de dezvoltare
4.2.7. Promovarea locațiilor investiționale din comună la forumurile economice regionale/naționale	2024-2025	Primar Consiliul local	Nr. de participanți forumuri Nr. de investitori atrași	5	Buget local

1.4 Planul și cadrul de monitorizare și evaluare

1.4.1 Etape de implementare

Succesul realizării Strategiei de Dezvoltare Comunitară a comunei Larga depinde, în mare măsură, de participarea tuturor locuitorilor la procesul de implementare și monitorizare a acesteia, de prezența unei coaliții încheiate în societate. În procesul realizării Strategiei vor fi implicați mai mulți actori, fiecare urmând un scop personal, îndeplinind rolul de implementator al acțiunilor planificate. Aceștia sunt :

1. Administrația publică locală (Consiliul Local , Primarul, Primăria)
2. Locuitorii satului
3. Societatea civilă
4. Agenții economici
5. Structuri externe (Consiliul raional, Guvernul, Organizațiile internaționale).

Implementarea Strategiei de Dezvoltare Comunitară (SDC) a com. Larga poate fi divizată convențional în 3 etape:

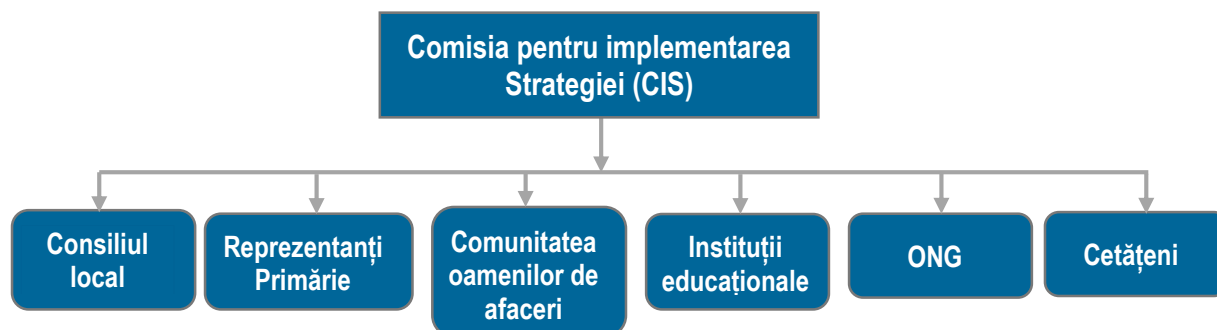
1. **Adoptarea SDC.** În cadrul acestei etape Strategia de dezvoltare va fi supusă dezbaterilor în cadrul Audițiilor publice organizate de către primărie. După dezbateri și ajustarea propunerilor și recomandărilor făcute, Strategia va fi înaintată Consiliului Local spre aprobare. După aprobarea strategiei, Primăria va coordona elaborarea planurilor de acțiuni trimestriale și anuale privind realizarea strategiei în conformitate cu Planul Strategic de Acțiuni.
2. **Implementarea SDC** se va efectua prin realizarea acțiunilor, activităților, măsurilor și proiectelor concrete de implementare. Pentru fiecare acțiune, proiect vor fi stabilite obiective, planul activităților necesare, perioada de desfășurare (durata), responsabilii și partenerii care vor realiza proiectul. De asemenea, vor fi identificate și asigurate sursele de finanțare a proiectelor propuse spre implementare.
3. **Monitorizarea SDC.** În perioada de implementare responsabilii de realizarea planului de acțiuni vor raporta îndeplinirea activităților, proiectelor și atingerea obiectivelor specifice. Monitorizarea proiectelor, acțiunilor și strategiilor se va efectua prin intermediul Indicatorilor de implementare stabiliți. În cazul în care se vor identifica devieri de la Planul Strategic de acțiuni se vor iniția măsuri de corectare sau ajustare a acestui plan.

1.4.2 Monitorizarea strategiei

Procesul de monitorizare a strategiei constă în: (i) evaluarea atingerii obiectivelor strategice și obiectivelor specifice care va fi realizată prin intermediul indicatorilor de implementare și (ii) raportarea rezultatelor evaluării.

Monitorizarea implementării strategiei se va efectua de **Comisia pentru Implementarea Strategiei** (în continuare CIS). CIS va fi creată prin Decizia Consiliului Local cu statut de Comisie obștească pe lângă Consiliul local și Primărie în componența căreia va fi asigurată reprezentarea tuturor factorilor implicați în dezvoltare:

- Consiliul local (președinții comisiilor consultative de specialitate sau consilieri locali)
- Reprezentanți Primărie (Primarul, 2 – 3 specialiști)
- Comunitatea oamenilor de afaceri
- Instituții educaționale (directori instituții de învățământ)
- Organizații non-guvernamentale (reprezentanți ai ONG-urilor ce activează în domeniul protecției mediului, social, apărarea drepturilor omului și de tineret, etc.).
- Cetățeni. (grupul va fi reprezentativ și va include tineri, persoane dezavantajate, număr proporțional de femei și bărbați, reprezentanți ai diverse grupuri sociale sau etnice).

Responsabilități de bază ale CIS sunt:

- Planificarea implementării acțiunilor
- Elaborarea și promovarea adoptării deciziilor privind acțiunile de implementare
- Coordonarea activităților de implementare a acțiunilor și proiectelor de dezvoltare
- Coordonarea activităților de atragere a surselor financiare alternative în scopul realizării problemelor identificate
- Monitorizarea implementării planului de acțiuni
- Elaborarea rapoartelor și prezentarea lor către Consiliul Local
- Acordarea asistenței tehnice și consultative în toate domeniile
- Elaborarea și dezbaterile proiectelor prioritare de dezvoltare
- Analiza deciziilor privind diverse probleme ale comunității
- Elaborarea și inițierea modificărilor în strategie
- Elaborarea studiilor și proiectelor de dezvoltare, etc.

CIS își va desfășura activitatea în ședințe care se vor desfășura cel puțin o dată în 6 luni.

Un rol important în procesul de implementare a strategiei îl are Consiliul Local, care se va ocupa nemijlocit de monitorizarea și evaluarea procesului de implementare a Planului de acțiuni. Competențele Consiliului Local se vor axa pe:

- Coordonarea activităților de antrenare a populației în acțiunile de realizare a proiectelor
- Promovarea dialogului permanent cu locuitorii, asigurarea transparenței în activitatea APL
- Încurajarea Voluntarilor în diverse activități publice
- Stimularea și coordonarea conlucrării actorilor comunității în realizarea obiectivelor comune ale Strategiei

- Parteneriatul cu APL, ONG, agenții economici în cea ce privește implementarea, monitorizarea și evaluarea Planului de acțiuni a Strategiei.

Raportarea implementării strategiei se va efectua prin elaborarea și prezentarea de către responsabilii de implementare a rapoartelor către CIS privind realizarea Planului de acțiuni și a obiectivelor specifice. Anual CIS va prezenta Consiliul Local raportul de evaluare a implementării Strategiei.

Obiect Monitoring	Elaborator/ Destinatar	Raport	Descriere
Realizarea obiectivelor	CIS și Consiliul Local	Rapoarte semestriale/ anual	Raport bazat pe analize, sondaje a locuitorilor pentru evaluarea impactului implementării strategiei
Realizarea acțiunilor, proiectelor	Responsabili de implementare	Raport semestrial sau după finisarea activității	Rapoarte prezentate de responsabilii de implementare privind îndeplinirea acțiunilor, proiectelor

Evaluarea implementării Strategiei se va efectua prin analiza indicatorilor de dezvoltare. Pentru fiecare acțiune planificată sunt stabiliți anumiți indicatori de implementare. În baza informațiilor furnizate de la responsabilii de implementare, beneficiari sau instituții specializate se vor stabili nivelul și gradul de implementare a acțiunilor și atingere a obiectivelor fixate.

Riscuri și Impedimente de Implementare

Realizarea efectivă a acțiunilor propuse în Strategia de dezvoltare poate fi împiedicată de prezența anumitor riscuri și impedimente de implementare. Riscurile și impedimentele aferente implementării strategiei de dezvoltare pot fi divizate în două categorii: (i) interne și (ii) externe.

Domeniu	Descriere
Riscuri și impedimente interne	
Managementul implementării strategiei	• Confruntări de interese privind implementarea strategiei • Prevalarea intereselor personale • Resurse financiare limitate • Lipsa capacităților de atragere a investițiilor
Parteneriat	• Neconlucrarea autorităților publice locale cu sectorul de afaceri și comunitatea • Indiferența și neimplicarea populației în susținerea activităților • Lipsa de experiență a structurilor societății civile și neimplicarea lor • Neimplicarea partenerilor internaționali
Dezvoltarea economică	• Lipsa interesului din partea comunității de afaceri în dezvoltarea bazei economice locale
Social	• Resurse limitate pentru acordarea asistenței sociale • Pauperizarea continuă a populației • Emigrarea forței de muncă

Domeniu	Descriere
Mediu	Populație neconștientizată privind efectele poluarea mediului
Riscuri și impedimente externe	
Cadrul politico-juridic	- Instabilitatea cursului politic - Contradicția și instabilitatea legislației în vigoare
Relații parteneri externi	- Lipsa conlucrării cu autoritățile publice raionale și centrale - Neimplicarea partenerilor internaționali
Starea economiei	- Potențial investițional redus - Inaccesibilitatea piețelor de desfacere de peste hotare - Infrastructură de afaceri nedezvoltată - Risc de țară.